

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Kaisa Hake ja Tiina Leutola

Lasten vuorovaikutusaloitteet varhais- kasvatuksessa

Kasvattajien näkemyksiä aloitteiden huomioimisesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö

5.10.2020

Tekijä(t) Otsikko	Kaisa Hake, Tiina Leutola Lasten vuorovaikutusaloitteet varhaiskasvatuksessa – Kasvattajien näkemyksiä aloitteiden huomioimisesta
Sivumäärä Aika	48 sivua + 2 liitettä 5.10.2020
Tutkinto	Sosionomi AMK
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja(t)	Lehtori Seija Mäenpää Yliopettaja Saira Nevanen
<p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan päiväkodin kasvattajien näkemyksiä alle kolmivuotiaiden lasten vuorovaikutusaloitteista. Tarkoituksena oli selvittää heidän näkemyksiään siitä, mitä aloitteisiin vastaaminen merkitsee lapselle, miten aloitteisiin tulisi vastata ja kuinka aloitteita hyödynnetään lapsiryhmien toiminnassa. Lisäksi työssä haluttiin nostaa esiin aloitteisiin vastaamista heikentäviä ja tukevia tekijöitä päiväkotiarjessa. Tavoitteena opinnäytetyössä oli tuoda näkyviin pienten lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimista ja osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämistyössä.</p> <p>Lasten aloitteisiin vastaaminen liittyy lasten osallisuuteen varhaiskasvatuksessa, joten lasten osallisuus varhaiskasvatuksen kontekstissa on opinnäytetyön teoreettinen lähtökohta. Lisäksi työn teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan aloitteita lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin strukturoimattoman kyselyn avulla neljän Vantaan kaupungin päiväkodin alle kolmivuotiaiden lapsiryhmien kasvattajilta. Kysely lähetettiin sähköisesti ja siihen vastasi viisi kasvattajaa. Vastaukset analysoitiin teemoittelua käyttäen.</p> <p>Tulokset osoittavat, että lapsen aloitteisiin vastaamisen tiedostetaan olevan tärkeää ja vastaamisen nähdään merkitsevän lapsen kuulluksi, nähdyksi ja huomioiduksi tulemistä päiväkotiarjen keskellä. Aloitteiden huomioimista helpottavina tekijöinä vastauksissa korostuivat kiireettömyys ja henkilökunnan riittävä määrä suhteessa lasten määrään. Vastaavasti taas kiireen ja suurten ryhmäkokojen sekä henkilökunnan keskittymisen muihin tehtäviin koettiin vaikeuttavan aloitteisiin vastaamista. Kasvattajan vuorovaikutustaitojen kuten kyvyn olla läsnä ja sensitiivisyyden nähtiin edesauttavan aloitteiden huomioimista.</p> <p>Tutkimuksen perusteella kasvattajien näkemykset lasten aloitteisiin vastaamisen mahdollisuuksista sekä vuorovaikutuksen merkityksestä ovat samansuuntaisia tutkimuskirjallisuuden kanssa. Kasvattajien näkemykset kertovat päiväkodeissa olevista haasteista vastata lasten aloitteisiin. Tulokset ilmentävät kehittämistarpeita päiväkotiarjen työn organisointiin, jotta kasvattajilla olisi tarpeeksi aikaa olla läsnä ja vastata lasten aloitteisiin arjen eri tilanteissa. Tutkimuksen aihetta voisi jatkossa syventää havainnoimalla pienten lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamista päiväkotiarjessa.</p>	
Avainsanat	osallisuus, varhaiskasvatus, vuorovaikutus

Author(s) Title	Kaisa Hake, Tiina Leutola Children's initiatives for interaction in early childhood education – Educators' views on the subject
Number of Pages Date	48 pages + 2 appendices 5 Oct 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Early Childhood Education
Instructor(s)	Seija Mäenpää, Senior Lecturer Saila Nevanen, Principal Lecturer
<p>The purpose of our Bachelor's thesis was to examine educators' viewpoints of under three-year-old children's initiatives for interaction in day care centers. Our aim in this study is to discover what kind of meanings educators give to children's initiatives and what their views of how they should pay attention to children's initiatives are. Additionally, we examined educators' viewpoints on supporting and reducing elements in day care center's everyday life to acknowledge children's initiatives better.</p> <p>Our theoretical background in this study is children's participation in early childhood education and also interaction between educator and child. In our Bachelor's thesis we have used qualitative methods. We collected data by unstructured questionnaire which was sent to four day care centers in Vantaa. We received five answers from educators and analyzed the questionnaire data by thematic analysis.</p> <p>The results showed that the educators realized the importance of responding to children's initiatives. We found that the educators thought that paying attention to children's initiatives signifies the experience of being listened and seen to children, in the everyday life of day care group. We also found that haste, large number of children in a group and educators' other tasks during the workday were a challenge in focusing on children's initiatives. Also, educator's ability to sensitive interaction with a child was seen as an important skill.</p> <p>The results of the study may possibly contribute to clarifying the challenges that educators confront when they try to focus on children's interaction initiatives and, moreover, to help develop work practices of the early childhood education. In the future, it would be interesting to continue the study and acquire more information by observing the daily life in day care groups.</p>	
Keywords	participation, early childhood education, interaction

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatukseen liittyviä määritelmiä	3
2.1	Alle kolmivuotiaiden varhaiskasvatus	3
2.2	Lasten aloitteet varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa	3
2.3	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	4
2.4	Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta ja dokumentointi	5
3	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	6
3.1	Lasten osallisuuden määritelmiä	6
3.1.1	Lasten osallisuuden moninaisuus	6
3.1.2	Lasten osallisuuden polku	8
3.2	Vuorovaikutus pienen lapsen osallisuuden perustana	11
3.3	Osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat tekijät varhaiskasvatuksessa	12
4	Vuorovaikutusaloitteet varhaiskasvatuksessa	15
4.1	Pienen lapsen vuorovaikutusaloitteet	15
4.2	Kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutusaloitteiden huomioimisessa	16
4.3	Vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen	17
5	Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	20
6	Opinnäytetyön toteutus ja tutkimusmenetelmä	21
6.1	Tutkimusmenetelmä	21
6.2	Tutkimuksen aineisto	23
6.3	Aineiston analysointi	24
6.4	Eettiset kysymykset	24
7	Tulokset	26
7.1	Vastaajajoukko	26
7.2	Mitä aloitteet ovat ja mitä ne merkitsevät	26
7.3	Aloitteisiin vastaaminen ja siihen vaikuttavat tekijät päiväkotiarjessa	27
7.4	Kasvattajan ominaisuudet ja taidot	30
7.5	Aloitteiden dokumentointi ja hyödyntäminen toiminnassa	32
8	Johtopäätökset	34
8.1	Aloitteiden merkitys ja kasvattajan ominaisuudet	34

8.2	Aloitteisiin vastaaminen osallisuuden näkökulmasta	36
8.3	Aloitteiden vastaamisen haasteet	37
8.4	Aloitteiden hyödyntäminen toiminnassa	39
9	Pohdinta	42
	Lähteet	45
	Liitteet	
	Liite 1. Saatekirje	
	Liite 2. Kyselylomake	

1 Johdanto

Alle kolmivuotiaiden aloitteiden huomioiminen ja osallisuuden toteutuminen päiväkodin arjessa ei ole itsestään selvää. Viimeisimpien arviointien mukaan varhaiskasvatuksen kentällä pienten lasten aloitteiden huomioimisessa ja osallisuuden toteutumisessa on edelleen haasteita. (Repo ym. 2019: 72.) Kuitenkin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan lasten aloitteiden huomioiminen ja niihin vastaamisen tärkeys tiedostetaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 26–27, 30, 41). Tämä herätti meissä kysymyksen, miten lasten aloitteita huomioidaan tällä hetkellä päiväkotien lapsiryhmissä ja millä tekijöillä on vaikutusta aloitteiden huomioimiseen.

Opinnäytetyömme aiheena on lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen varhaiskasvatuksessa. Alun perin meidät johdatti aiheen pariin Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämispalveluiden kautta saamamme aiheidea. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää, millaisia näkemyksiä alle kolmivuotiaiden lapsiryhmien työntekijöillä on pienten lasten vuorovaikutusaloitteiden huomaamisesta ja aloitteisiin vastaamisesta päiväkotiarjessa sekä kuinka lasten aloitteita hyödynnetään lapsiryhmien toiminnassa. Lisäksi tuomme esille päiväkotiarjessa olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat kasvattajien mahdollisuuksiin huomioida lasten aloitteita.

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä neljän Vantaan kaupungin päiväkodin kanssa. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelemme lasten aloitteiden huomiointia osana lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa, sekä päiväkodin kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Lasten aloitteet olemme rajanneet tarkoittamaan lasten tekemiä erilaisia vuorovaikutusaloitteita. Kartoittaessamme, miten lasten aloitteita on tutkittu aiemmin, huomasimme että aihetta on käsitelty aiemmissa opinnäytetöissä ja pro gradu -tutkielmissa muun muassa lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen, (Konttinen & Korpimäki: 2011), lasten sylialoitteiden (Neuvonen & Sippola 2018) sekä varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen ja kasvattajan välisen vuorovaikutuksen näkökulmista (Tuikka 2018). Koimme valitsemamme näkökulman tuovan uutta tietoa aiheesta. Vastaamisen lisäksi käytämme termiä aloitteiden huomioiminen, jolla tarkoitamme vuorovaikutusaloitteiden huomaamista ja niihin reagoimista.

Tutkimuksemme tarkoituksena on tuottaa pienten lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimisesta ja sen kautta lasten osallisuuden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa lisää

tietoa. Tämän tiedon toivomme hyödyttävän yhteistyöpäiväkotejamme ja Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämispalveluiden yksikköä varhaiskasvatuksen kehittämistyössä. Pyrimme nostamaan tutkimuksemme kautta esiin päiväkotiarjessa ilmeneviä lasten aloitteisiin vastaamista tukevia ja heikentäviä tekijöitä, joiden esille tuomisen koemme tärkeäksi kehittämistyötä varten.

2 Varhaiskasvatukseen liittyviä määritelmiä

2.1 Alle kolmivuotiaiden varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 § 1). Varhaiskasvatus toimii osana kasvatus- ja koulutuspalveluja kuuluen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen järjestämisestä, tuottamisesta ja tietovarannosta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.). Varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallitus on laatinut ja antanut valtakunnallisena määräyksenä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka määrittelee miten paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja kuinka varhaiskasvatusta Suomessa tulisi toteuttaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 7.)

Varhaiskasvatus tapahtuu lasten, henkilöstön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Käytännössä kyse on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon eheästä kokonaisuudesta, jossa nämä ulottuvuudet painottuvat eri-ikäisillä lapsilla eri tavoin niin heidän toiminnassaan kuin varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissakin. Varhaiskasvatuksessa lapsen tulisi tuntea itsensä arvostetuksi, ymmärretyksi, sekä olevansa yhteydessä muihin ihmisiin. Hyvä hoito ja huolenpito syntyvät vastavuoroisesta ja kunnioittavasta vuorovaikutussuhteesta sekä myönteisestä kosketuksesta ja läheisyydestä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 22–23.)

Alle kolmivuotiaiden varhaiskasvatuksessa on otettava huomioon lapsen iän mukaiset kehitysvaiheet ja suunnitella toiminta niin, että se vastaa kehitysvaiheiden tarpeisiin. Alle kolmivuotiaana lapsi kehittyy nopeasti sekä psyykkisesti että fyysisesti ja lisäksi hermojärjestelmän rakenteet ja toiminnot kehittyvät huomattavasti. Oleellista kehityksen suotuisalle mahdollistumiselle on lapsen ja häntä hoitavien aikuisten välinen laadukas vuorovaikutus. (Siren-Tiusanen 2002: 15, 29–31.)

2.2 Lasten aloitteet varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa

Lasten aloitteisiin vastaaminen ja aloitteiden huomioiminen toiminnan suunnittelussa ikätasoisesti on kirjattu varhaiskasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin. Varhaiskasvatuslaissa sanotaan muun muassa, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen

iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi laissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatustalaki 2018/540 § 3.) Laissa aloitteisiin vastaamisen voidaankin nähdä liittyvän lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseen, vuorovaikutustaitojen kehittymiseen sekä osallisuuteen ja sen mahdollistamiseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasten aloitteisiin vastaaminen liitetään lasten osallisuuden vahvistamiseen, sekä heidän osallistumis- ja vaikuttamistaitojensa kehittämiseen. Perusteet toteavat lasten sensitiivisen kohtaamisen ja heidän myönteiset kokemuksensa kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavan lasten osallisuutta. Henkilöstön ja huoltajien ohella myös lasten näkemyksiä, aloitteita ja mielipiteitä arvostetaan ja varhaiskasvatuksen tulisi tietoisesti kehittää osallisuutta edistäviä toimintatapoja ja rakenteita. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja vahvistetaan lapsia arvostavalla kohtaamisella, sekä kuuntelemalla heidän ajatuksiaan ja vastaamalla heidän aloitteisiinsa. Perusteissa aloitteisiin vastaamisen nähdään tukevan myös lasten vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja tässä keskeisessä asemassa on sensitiivinen henkilöstö. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 26–27, 30, 41.)

2.3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historian ja kulttuurin kautta muodostunut tapa toimia ja se muovautuu vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurilla tarkoitetaan kokonaisuutta, joka koostuu esimerkiksi työyhteisön vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä, arvoista ja periaatteista, työtavoista ja oppimisympäristöistä, työntekijöiden osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta, työntekoa ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta, sekä varhaiskasvatuksen toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 28.)

Jokaisella yhteisön jäsenellä on vaikutusta toimintakulttuuriin ja myös toimintakulttuuri itsessään vaikuttaa kaikkiin yhteisön jäseniin huolimatta siitä, tunnistavatko he sen merkitystä. Toimintakulttuurilla on keskeinen sija sen suhteen, kuinka varhaiskasvatusta toteutetaan ja tavoitteita saavutetaan. Lisäksi sillä on vaikutusta varhaiskasvatuksen laatuun. Toimintakulttuuri, joka tukee varhaiskasvatustyön tavoitteita, luo otolliset puitteet esimerkiksi lasten kehitykselle, osallisuudelle ja hyvinvoinnille. Toimintakulttuuriin ja sen

laatuun sekä kehittämiseen voidaan vaikuttaa keskeisesti johtamisella. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 28.)

2.4 Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta ja dokumentointi

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on monitieteiseen ja erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen pohjaavaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä, sekä koko kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogista toimintaa toteutetaan lasten ja henkilöstön välisessä yhteisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa ja sillä pyritään edistämään lasten hyvinvointia, oppimista ja laaja-alaista osaamista. Käytännössä lasten omaehtoinen, lasten ja henkilöstön yhteisesti ideoima ja henkilöstön suunnittelema toiminta nivoutuvat yhteen toisiaan täydentäen. Laadukas pedagoginen toiminta edellyttää suunnitelmallista dokumentointia, arviointia ja kehittämistä. Keskeisenä toiminta- ja työtapana käytetään leikkiä, jota myös havainnoidaan ja dokumentoidaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 22, 36–39.)

Pedagoginen dokumentointi on työmenetelmä, jonka avulla varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Pedagogisen dokumentoinnilla tuotetaan tietoa lapsista ja koko lapsiryhmän toiminnasta, sekä mahdollisesta lasten osallistumisesta toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Pedagoginen dokumentointi tekee näkyväksi lasten kiinnostuksen kohteita, kehitystä, ajattelua, tietoja, taitoja sekä tarpeita, jotka toimivat toiminnan suunnittelun perustana. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 37.) Dokumentit voivat olla esimerkiksi piirroksia, valokuvia, muistiinpanoja, lasten töitä, videoita lapsiryhmän toiminnasta, tallenteita keskusteluista ja haastatteluista tai lasten kasvunkansioita. Mikäli lapsi ei vielä osaa kertoa ajatuksistaan tai tunteistaan sanallisesti, tuovat dokumentit esiin lapsen osaamista, intoa ja toiveita ja tarpeita. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 10, 95.)

Suunnitelmallisella dokumentoinnilla opitaan tuntemaan yksittäistä lasta ja ymmärtämään lapsiryhmän henkilöstön sekä lasten välistä vuorovaikutuksen luonnetta. Dokumentoinnin tavoitteena on varhaiskasvatuksen toteuttaminen lapsilähtöisesti ja dokumentoinnin kautta saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetäänkin esimerkiksi muokattaessa lapsiryhmän toimintaa ja tavoitteita lasten tarpeita ja kiinnostusta vastaavaksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 37.)

3 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

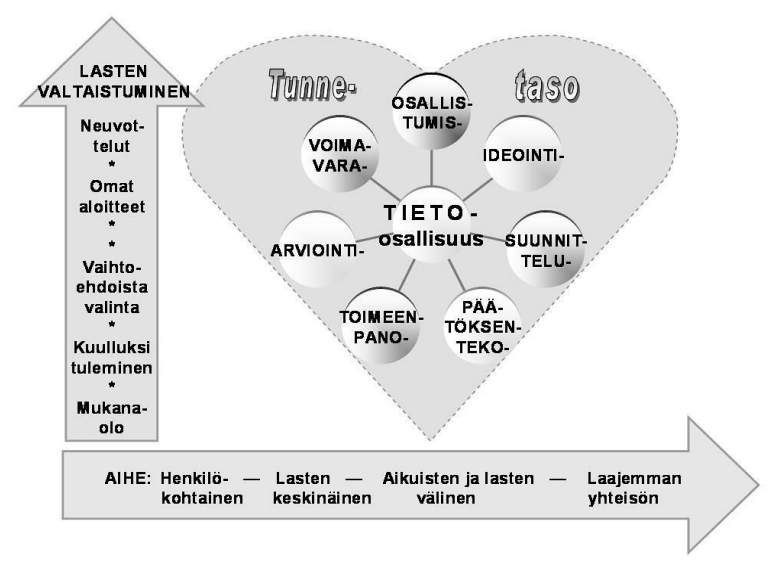
3.1 Lasten osallisuuden määritelmiä

Lasten osallisuus on tämän opinnäytetyön teoreettinen pohja. Osallisuus on sosiaalipedagoginen käsite, jota määritellään yksilön ja yhteisön välisen suhteen kautta. Osallisuuden ajatellaan toteutuvan, kun yksilö on osa, toimii osana ja kokee olevansa osa yhteisöä. Osallisuuden toteutumiseen siis liitetään kolme osa-aluetta; johonkin kuuluminen, osallistuminen ja kuulumisen tunne. (Nivala & Rynänen 2019: 138.) Lasten osallisuuden määritelmistä on olemassa erilaisia teorioita. Näissä teorioissa on painottunut hie- man eri näkökulmat osallisuudesta, mutta ne tukevat toisiaan muodostaessa kuvaa las- ten osallisuuden kokonaisuudesta.

Varhaiskasvatusta ohjaavassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty, miten lasten osallisuutta tulisi edistää varhaiskasvatuksessa. Siinä todetaan, että varhaiskasvatuksen inklusiiviseen toimintakulttuuriin kuuluu osallisuuden edistäminen. Tätä tulisi varhaiskasvatussyksiköissä toteuttaa kehittämällä tietoisesti sekä osallisuutta edis- täviä toimintatapoja että rakenteita. Lasten osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuk- sessa on huomioitu myös kasvattajien tavalla kohdata lapsi. Perusteissa todetaan, että lasten osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen sekä myönteinen koke- mus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Se antaa siis suuntaviivat kasvattajille, miten las- ten osallisuutta vahvistetaan. Myös perheiden osallisuutta ohjataan edistämään otta- malla sekä huoltajat että lapset mukaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvi- ointiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30.)

3.1.1 Lasten osallisuuden moninaisuus

Lasten osallisuutta määritellessä on oleellista huomioida sen moninaisuus. Lasten osal- lisuuden ymmärtämistä helpottaa sen tarkastelu eri osallisuuden ulottuvuuksien kautta. Näitä perusulottuvuuksia Leena Turja nimeää olevan valtasuhde-ulottuvuus, yksityisyys- yhteisöllisyys-ulottuvuus sekä osallisuus tietona, toimintana ja tunnekokemuksena. Näi- den ulottuvuuksien pohjalta hän on koostanut kokonaiskuvauksen lasten osallisuuden moninaisuudesta, joka soveltuu erityisesti varhaiskasvatuksen kontekstiin. (Turja 2010: 30–47.)

Kuvio 1. Lasten osallisuuden moninaisuuden malli (Turja 2010)

Lasten osallisuuden valtasuhde-ulottuvuutta on tarkasteltu muun muassa aikuisen ja lapsen välisen valtasuhteen kautta. Roger Hartin tunnettu malli Lasten osallisuuden portaat tarkastelee lasten osallisuuden tasoa suhteessa aikuisiin sekä lasten vaikuttamismahdollisuuksiin. Hartin mallin mukaan lasten osallisuuden tasoa määritellään esimerkiksi varhaiskasvatuksen kontekstissa sen mukaan, kuinka paljon he saavat tietoa päiväkodin ja ryhmänsä toiminnasta, onko päiväkodin toiminta aikuisten vai lasten aloitteista lähtöistä ja kenen suunnitelmien mukaan se toteutetaan sekä pääsevätkö lapset päättämään päiväkodin tai ryhmänsä asioista. Mitä vähemmän lapsilla on tietoa toiminnasta ja mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, sen matalammalla portaan tasolla osallisuus toteutuu. (Hart 1992: 5–8; Turja 2010: 33–36.)

Valtasuhde-ulottuvuutta kuvaa Turjan mallissa lasten valtaistumisen taso. Valtaistuminen on sosiaalipedagoginen termi, joka on yksi käännösmuoto englannin kielisestä sanasta *empowerment*. Valtaistumisella tarkoitetaan prosessia, joka lisää yksilön mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämään, lähiyhteisöönsä sekä laajemmin yhteiskuntaan. Termi sisältää vallan uudelleen jakamista ja jakautumista. (Nivala & Ryyänen 2019: 158–159.) Pienten lasten valtaistuminen varhaiskasvatuksen kontekstissa alkaa toiminnassa mukanaolona ja mahdollisuutena tulla kuulluksi, joista edetään siihen, että he saavat valita itse heille annetuista vaihtoehtoja. Seuraavana vaiheena on lasten itse tekemät aloitteet toiminnasta ja päämääränä yhteiset neuvottelut sekä aikuisten ja lasten kesken että lasten keskinäiset. (Turja 2010: 41–43.)

Osallisuuden yksityisyys-yhteisöllisyys-ulottuvuuden avulla tarkastellaan lasten osallisuutta henkilökohtaiselta tasolta yhteisön tasoon. Henkilökohtainen taso tarkoittaa lapsen mahdollisuutta vaikuttaa omaan toimintaan lapsiryhmässä. Yhteisö-tasoon liittyvän osallisuuden toteutumisessa taas tarkastelun kohteena on lapsien mahdollisuus vaikuttaa keskinäisiin vuorovaikutustilanteisiin ja toimintaympäristöihin kuten esimerkiksi leikkeihin sekä päiväkodin leikkipaikkojen suunnitteluun ja organisointiin. Laajemmin yhteisö-tason osallisuuden toteutuminen liittyy lähiympäristön yhteisöihin kuten esimerkiksi oman asuinalueen yhteisöön. Osallisuuden on todettu toteutuvan parhaiten lapsen omissa ja lasten keskinäisissä asioissa ja heikoimmin laajemmalla yhteisön tasolla. (Turja 2010: 36–37, 41–42.)

Näiden ulottuvuuksien lisäksi lasten osallisuuden perusedellytyksiin kuuluu tieto-osallisuus. Ilman tietoa ympäröivästä maailmasta ja yhteisöstä, jossa lapsi toimii, ei osallisuus voi toteutua. Tieto ympäristöstä ja sen toimintatavoista vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin esittää toiveita ja ideoita. Tieto-osallisuus pitää sisällään niin sanotun institutionaalisen tiedon eli tiedot säännöistä ja odotuksista koskien vuorovaikutusta sekä tietoisuusnäkökulman. Tietoisuusnäkökulma tarkoittaa lasten tietoisuutta siitä, miten aikuiset kuulevat heitä ja heidän näkemyksiään sekä siitä, miten lasten ajatuksia ja ideoita on otettu huomioon ryhmän toiminnassa. Toiminnan suunnittelu tulisi olla avointa toimintaa, johon lapset osallistuvat aktiivisina sen sijaan, että aikuiset ideoisivat toimintaa lapsia tarkkailemalla ja lasten siitä tietämättä. Näin lapset saisivat kokemuksen heidän omien ideoiden arvostamisesta ja merkityksellisyydestä. (Turja 2010: 39–43.)

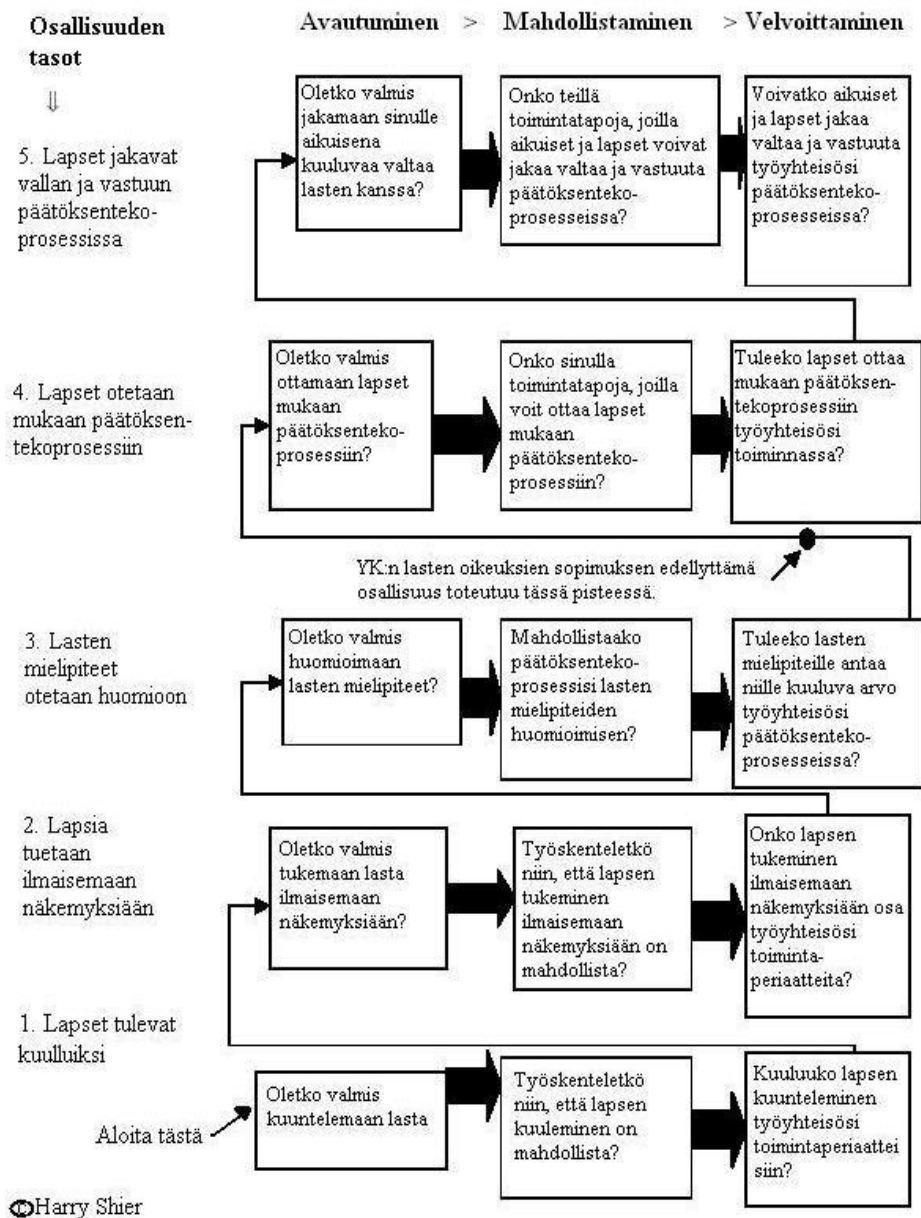
Turjan osallisuuden moninaisuuteen kuuluu myös tunne-taso, joka tarkoittaa lapsen omaa tunnetta osallisuudesta. Oleellista on, että lapsi kokee toiminnan itselleen merkityksellisenä ja tuntee olevansa osallinen toimintaan. Sellainen vuorovaikutus, joka viestittää lapselle hänen merkityksellisyydestään yhteisössään antaa osallisuuden kokemuksen. Tähän voi riittää pienillä lapsilla esimerkiksi pelkästään mukanaolo toiminnassa. Tunne osallisuudesta liittyy myös siihen, että lapsilla on kokemus, että heihin luotetaan. (Turja 2010: 39–43.)

3.1.2 Lasten osallisuuden polku

Harry Shier on tarkastellut lapsen osallisuutta suhteessa aikuisten toimintaan *Pathways to participation* -nimisen mallin avulla, jossa kuvataan lapsen osallisuuden tasoja. Käytämme mallista suomenkielistä nimeä osallisuuden polku ja sen kuvaukseen olemme

käyttäneet apuna Jonna Leinosen suomentamaa versiota sekä hänen tulkintaa teoriasta (Leinonen 2010). Shierin teoriassa lapsen osallisuus kehittyy polkuna, jossa on viisi eri tasoa. Osallisuuden polun jokaisessa vaiheessa on oleellista aikuisen ja ympäristön, kuten esimerkiksi päiväkodin, toiminta osallisuuden edistämiseksi. Teorian mukaan kasvattajien ja päiväkodin on käytävä läpi jokaisen tason kohdalla kolme vaihetta, jotta lasten osallisuus voisi toteutua. Ensimmäinen vaihe on ajattelun avautuminen, jolla tarkoitetaan kykyä omaksua uusia ajatuksia ja toimintamalleja, jotka voivat muuttaa totuttuja käytäntöjä ja toimintakulttuuria. Ajattelun avautumisen jälkeen tulee osallisuuden mahdollistamisen vaihe, jolloin kasvattajan ja päiväkodin on toimittava muuttaakseen toimintakulttuuria sellaiseksi, että lasten osallisuudella on mahdollisuus toteutua. Viimeinen vaihe on sitoutuminen muutokseen ja toiminnasta osallisuuden toteutumiseksi tulee velvoittavaa. (Shier 2001: 110–111; Leinonen 2010: 17–18.)

Edellä esitetyt tasot siis kuvaavat kasvattajien ja kasvatusympäristön sitoutumisen tasoja osallisuuden toteutumiseen. Toiminnan tasoilla polun ensimmäisessä tasossa aikuisen tehtävänä on varmistaa lapsen kuulluksi tuleminen, niin että kasvattaja on valmis kuuntelemaan lasta ja päiväkotiympäristössä on tähän aito mahdollisuus. Polun toisessa tasossa kasvattajan tehtävänä on tukea lasta ilmaisemaan näkemyksiään. Tämä tarkoittaa aktiivista pohdintaa siitä, mikä estää lapsia ilmaisemasta näkemyksiään sekä varmistamista, että jokaisella lapsella on mahdollista ilmaista mielipiteensä riippumatta hänen kommunikointikyvyistä. (Shier 2001: 110–115; Leinonen 2010: 18–20.) Osallisuuden polun ensimmäinen tasoon voidaan liittää vuorovaikutusaloitteiden huomioiminen, koska sen toteutuminen vaatii lapsen kuulluksi tulemistä. Aloitteiden huomioiminen liittyy varsinkin pienten lasten kohdalla myös toisen tason näkemysten ilmaisemisen tukemiseen, koska heidän kommunikointitaidot, kuten esimerkiksi puhe, ovat heikommat kuin vanhempien lasten.

Kuvio 2. Shierin osallisuuden tasot Jonna Leinosen suomentamana (Leinonen 2010)

Osallisuuden polun kolmannella tasolla siirrytään ottamaan huomioon lasten mielipiteet, joka tarkoittaa niiden huomioimista soveltaen, ei lasten tahdon mukaan toimimista. Tärkeää on, että lapsilla on mahdollisuus saada positiivisia kokemuksia mielipiteidensä ilmaisemisesta, vaikka ne eivät aina vaikuttaisikaan toimintaan. Neljäs taso vaatii jo ottamaan lapset mukaan päätöksentekoprosessiin ja viidennellä eli korkeimmalla tasolla lapset jakavat aikuisten kanssa vallan ja vastuun päätöksenteossa. Kaikki tasot siis vaativat huomioimista ja muutosta sekä kasvattajilta että päiväkodin toimintakulttuurilta. (Shier 2001: 110–115; Leinonen 2010: 18–20.)

3.2 Vuorovaikutus pienen lapsen osallisuuden perustana

Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä on todettu muodostavan pienen lapsen osallisuuden perustan (Roos 2016: 55–56). Tästä syystä lasten vuorovaikutusaloitteet liittyvät vahvasti pienen lapsen osallisuuden toteutumiseen. Osallisuus toteutuu arkisissa vuorovaikutustilanteissa, jolloin lapsi voi kokea tulleeensa kuulluksi ja vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin, niin aikuisen ja lapsen kuin yksilön ja ryhmänkin välillä. Oleellisia osallisuuden kannalta ovat myös lapsen kokemukset arjen pienistä kohtaamisista, yhteiseen toimintaan vaikuttamisesta ja eri valintatilanteista. Päiväkoti on yksi lapsen ensimmäisistä ympäristöistä, joissa näitä kokemuksia saadaan. Jo taaperoiässä lapset ovat pystyviä ja osaavia toimijoita sekä asiantuntijoita omassa elämässään, joten kasvattajilla olisi hyvä olla ymmärrystä ja tietoa siitä, millainen vuorovaikutus tukee erityisesti pienten lasten toiveiden ja tarpeiden ilmaisua. Päiväkodin arjessa on lasten osallisuudelle monia spontaaneja sekä tietoisesti rakennettuja mahdollisuuksia ja hetkiä, joita luomalla ja tunnistamalla kasvattajat voivat vahvistaa lasten osallisuuden kokemusta. Tämä vaatii kasvattajilta lasten osallisuuden perusedellytyksien tuntemista. (Turja 2017: 46–47; Leinonen 2014: 18–19.)

Oleennaista on se, miten ja kenen ehdoilla tai aloitteesta ja minkä suuntaiseksi vuorovaikutus rakentuu päiväkodin arjessa, sekä molempien osapuolten näkökulmien ja aloitteiden kunnioittaminen. Koska lapset vasta harjoittelevat vuorovaikutustaitojaan, on aikuisen rooli ja vastuu lapsen vuorovaikutuksen ja osallisuuden toteutumisen kannalta oleellinen. Vuorovaikutuksen avulla aikuisten tulisi pyrkiä tavoittamaan lapsen näkökulma asioihin, jolloin lapsi kokee tulevaisuutta kuulluksi ja hyväksytyksi sekä hänen on mahdollista kokea aitoa osallisuutta. (Roos 2016: 55–56.)

Tutkimuksissa on huomattu päiväkotiarjessa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa korostuvan lasten keskinäinen vuorovaikutus. Lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen on taas huomattu tapahtuvan pääsääntöisesti ohjatussa toiminnassa, sääntöjen asettamisessa ja lasten keskinäisten riitojen selvittelyssä. Aikuisten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen vähäiseksi jääminen varsinkin vapaissa leikkihetkissä, joissa lapsen on helpompaa ottaa aloitteellinen osapuoli vuorovaikutuksessa, vaikuttaa aikuisten mahdollisuuden huomata lasten aloitteita ja heidän kokemia todellisuutta. Lapsen kohtaaminen päiväkodin arjessa vaatii aikuiselta aikaa ja mahdollisuutta pysähtyä huomaamaan lapsen vuorovaikutusaloitteet. (Roos 2015: 162–165; Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 155–159.)

Tärkeää pienten lasten osallisuuden toteutumisessa on myös se, että varhaiskasvattajat tunnistaisivat ja poistaisivat aktiivisesti lasten osallisuuden toteutumisen esteitä. Kasvattajien tulisi pohtia, miten he voisivat tasoittaa ryhmän lasten osallisuuden eri lähtökohtia. Lapsiryhmissä saattaa olla eroavaisuutta sen suhteen, miten laajaa verbaalista ja ei-verbaalista eli eleisiin, ilmeisiin, kuviin ja esineisiin perustuvaa kieltä ryhmissä ymmärretään ja käytetään. Osallisuuden toteutumiselle on merkityksellistä, miten herkästi kasvattajat tulkitsevat lasten merkityksenantoja ja tukevat lasten kommunikaatiota. (Turja & Vuorisalo 2017: 48.) Yhteinen kieli ja keinot kommunikointiin ovat edellytyksenä lapsen kuulemiselle sekä hänen tiedon saamiselle ja keskusteluun osallistumiselle. Lapsilla, joilla on luottamusta itseensä, jotka kykenevät kommunikoimaan ymmärrettävällä tavalla ja tuntevat päiväkodin tavat, tilat ja mahdollisuudet, on parhaimmat lähtökohdat osallisuudelle. Aikuisella on tärkeä merkitys ja vastuu tilanteiden tunnistamisesta ja vuorovaikutuksesta. Tämä korostuu erityisesti lasten kanssa, jotka ovat sanattomien viestien varassa. (Turja 2017: 50.)

3.3 Osallisuuden toteutumiseen vaikuttavat tekijät varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin työtavat ja toimintakulttuuri vaikuttavat aikuisten mahdollisuuteen toimia tarpeeksi tiiviissä vuorovaikutuksessa lasten kanssa, niin että lasten osallisuus toteutuisi. On todettu, että aikuisten ja lasten suhde päiväkodin arjessa ei välttämättä yllä tunneperäisen kiintymisen tasolle (Roos 2015: 162–163). Päiväkodissa lapsen mahdollisuus solmia läheinen suhde aikuiseseen ei toteudu, jos henkilökunta vaihtuu usein ja lapsella on monta hoitajaa. Lapsi tarvitsisi yhden aikuisen, johon voisi kiintyä läheisemmin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 155–157.) Lapsiryhmän toimintatavalla voitaisiin vaikuttaa aikuisen ja lapsen välisen suhteen kehittymiseen esimerkiksi omahoitajatyötavalla, joka mahdollistaa lapsen ja aikuisen välisen läheisyyden kehittymisen. Läheinen suhde lisäisi lapsen kuuntelemista ja aikuisen herkyys lapsen tarpeille olisi todennäköisempää. Lapsi hyötyisi siitä, että jokainen ryhmän aikuinen olisi selvästi vastuussa tietyistä lapsista. (Puroila & Estoila 2012: 35; Rusanen 2011: 207–208.)

Läheiseksi koetun aikuisen puuttuminen lapsiryhmästä on todettu heikentävän lapsen ja aikuisen välisen kohtaamisen, läsnäolon ja kuuntelemisen mahdollisuutta (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 155–157). Lasten määrän taas ollessa kohtuullinen ammattikasvattajan sosiaaliset taidot ja käsitykset lapsesta ja kasvatuksesta määräävät millaisen kontaktin kasvattaja solmii lapseen ja kuinka luotettavana lapsi kokee aikuisen. Jos kasvattajia on

useita ja lapsia runsaasti, yksittäiseen lapseen saatetaan reagoida vähemmän verrattuna tilanteeseen, jossa yksi kasvattaja vastaa vain muutamasta lapsesta. (Rusanen 2011: 207–208.)

Aikuisten kiire vaikuttaa lasten mahdollisuuksiin olla vuorovaikutuksessa heidän kanssaan, jolloin myös lasten aloitteet jäävät todennäköisesti huomaamatta ja kuulematta. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan määrä suhteessa lasten määrään on todettu tutkimuksissa vaikuttavan aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Liian suuret lapsiryhmät rajoittavat vuorovaikutuksen määrää ja laatua. Päiväkotien henkilöstölle tehdyssä kyselyssä nostettiin esille nykyinen lapsimäärä suhteessa aikuisten määrään ja sen koettiin olevan ongelma lasten osallisuuden toteutumiseksi. Vastauksista kävi ilmi, että henkilöstö koki liian suuren lapsimäärän haittaavan lasten kuulemista ja sitä kautta osallisuuden toteutumista. Lapsen kuulemisen esteinä koettiin olevan kiire sekä päiväkodin ja sen ryhmien liian tiukat aikataulut. Myös aikuisten vaikeudet keskittyä lasten kanssa olemiseen nähtiin esteeksi lasten kuulemiselle. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010: 31, 33.)

Myös vuonna 2019 tehdyssä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arvioinnissa varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta ilmeni, että varhaiskasvatuksen henkilöstö koki haasteita lasten osallisuuden toteutumisessa pyrkimysten ja käytännön toteuttamisen välillä. Lasten osallisuutta estäväksi tekijäksi mainittiin se, ettei lasten tarpeita kuunnella riittävästi. Lasten osallisuuden toteutuminen edellyttäisi henkilöstöltä aikaa pysähtyä havainnoimaan ja kuuntelemaan lapsia, mutta heillä oli haasteita löytää tähän aikaa. (Repo ym. 2019: 72.)

Arvioinnissa nousi esille erityisesti alle kolmivuotiaiden lasten osallisuuden toteutumisen haasteet. Henkilöstö mainitsi yhdeksi osallisuutta estäväksi tekijäksi alle kolmivuotiaiden lasten iän. Henkilöstön osaamisessa pienten lasten tarpeiden ja kiinnostusten kohteiden havainnoimisessa ja hyödyntämisessä ilmenikin puutteita. Arvioinnissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumista estävistä tekijöistä osa liitettiin lapsiin ja henkilöstö kaipasi lisätukea esimerkiksi alle kolmivuotiaiden lasten kanssa toimimiseen. (Repo ym. 2019: 71–72.) Saman suuntaisia tuloksia saatiin jo vuonna 2010 päiväkotien henkilöstölle tehdyssä kyselytutkimuksessa, joista ilmeni alle kolmivuotiailla lapsilla olevan heikot mahdollisuudet ilmaista itseään ja heidän osallisuuden kokemuksensa jäävän useammin huomaamatta. Kyselyssä osa henkilöstöstä koki, etteivät pienet lapset osaa tehdä aloitteita. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010: 48, 58.)

Päiväkodin arjesta lasten näkökulmasta tehdyt tutkimukset ilmentävät hyvin, miten lapset kokevat asemansa ja mahdollisuutensa vaikuttaa päiväkodin toimintakulttuuriin. Lasten kertomuksista ja haastatteluista on selvinnyt, että lapset kokevat, ettei heillä ole mahdollisuuksia vaikuttaa päiväkodin rutiineihin eikä kaikista asioista, kuten esimerkiksi lepopohetkistä, ole mahdollista neuvotella aikuisten kanssa. Lapset kokevat olevansa alisteisessa asemassa suhteessa aikuiseen, jolloin lasten osallisuus ei toteudu. (Roos 2015: 162–163.) Lapsen todellisuuden tavoittaminen voi olla aikuisista vaikeaa ja lapsen näkökulma voi jäädä hyvin vähälle huomiolle tai jopa kokonaan näkemättä kasvattajalta. Tällaisen kohtaamisen vaikeuden taustalla voi olla ohjatun toiminnan ja aikuislähtöisen työskentelytavan kokeminen varhaiskasvatukselle luontaisena työtapana, sekä keinottomuus lapsen aitoon kohtaamiseen. Lasten todellisuus ei ohjaa päiväkotiarkea, jos kasvattajilla on vaikeuksia reflektoida omaa toimintaansa tai vaikeuksia antaa ja saada palautetta työtovereiltaan. (Varttinen 2016: 138–139.)

4 Vuorovaikutusaloitteet varhaiskasvatuksessa

4.1 Pienen lapsen vuorovaikutusaloitteet

Tässä opinnäytetyössä vuorovaikutusaloitteilla tarkoitetaan aloitteita, joilla pyritään olemaan vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Esimerkiksi lapsen aikuiselle suuntaama aloite voidaan nähdä kutsuna yhteiseen vuorovaikutukseen (Holkeri-Rinkinen 2009: 87). Lapsilla on taitoa tehdä vuorovaikutusaloitteita aivan ensimmäisistä elinkausistaan lähtien ja heillä on monia keinoja ilmaista itseään. Tarkastellessa lasten esikielellisen kehityksen vaiheita on ilmennyt, että lapsille puhuttu kieli ei ole ainut väylä ilmaista tunteita, ajatuksia, kiinnostusta tai tavoitteita. Jo esikielellisen kehityksen ensimmäisessä, ei-tavoitteellisessa vaiheessa noin 0–6 kuukauden iässä vauvat pystyvät tuomaan esille näitä sisältöjä ja lapsilla on luontainen halu sosiaaliseen vuorovaikutukseen vanhempansa kanssa. Noin 2–3 kuukauden iässä vauvalla ja vanhemmalla on varhaisia, lyhyitä viestintätapahtumia arkisen vuorovaikutuksen, kuten syöttämisen, yhteydessä. Näissä pienissä tuokioissa lapset tekevät omaehtoisia aloitteita saadakseen ei-vastavan vanhempansa mukaan sosiaaliseen jakamiseen. (Laakso 2014: 30–31.)

Esikielellisen kehityksen toisessa eli tavoitteellisessa vaiheessa noin 6–8 kuukaudesta 18 kuukauden ikään asti viestintä muuttuu kahdenvälisestä kolmenväliseksi, jolloin vauva alkaa suuntautua ympäröivään maailmaan kuten esineisiin. Lapselle kehittyvä taito jakaa toisen ihmisen kanssa huomionsa ympäristön kohteisiin ja noin 12–14 kuukauden iässä hänelle ilmestyy osoittamiseksi. (Laakso 2014: 32.) Vuoden iässä lapset ilmaisevatkin aikeitaan toimia esimerkiksi näyttämällä, osoittamalla sekä muulla huomion hakemisella (Salo 2012: 95). Esikielellisen kehityksen kolmannessa eli viimeisessä vaiheessa 12–24 kuukauden ikään asti lapsen esikielellisessä kommunikoinnissa esikielellinen ja kielellinen kommunikaatio ilmenevät rinnakkain. Lasten puheilmaisuus lisääntyy voimalla, mutta puheen ohella tai sen sijasta lapset käyttävät edelleen paljon esikielellisen kommunikoinnin taitoja. (Laakso 2014: 33.) Esimerkiksi alle kaksivuotias lapsi voi ilmentää omaa tahtoaan, ymmärrystään, kysymyksiään, tunteitaan ja mielenkiintoaan erilaisilla kehollisilla ja esineellisillä viesteillä, kuten katseella, ilmeillä, ääntelyillä sekä itkien ja nauraen. (Munter 2013: 137.)

Lasten kasvaessa heidän vuorovaikutusaloitteistaan tulee yhä enemmän verbaalisia. Kolmesta ikävuodesta eteenpäin lasten vuorovaikutusaloitteista valtaosan saattavat muodostaa esimerkiksi erilaiset kysymykset, pyynnöt ja toteamukset. Suorien pyyntöjen

lisäksi lapset voivat myös esittää sanattomia ja epäsuorasti viestittyjä pyyntöjä esimerkiksi toteamalla asioita. (Holkeri-Rinkinen 2009: 5, 142–145.)

Alle kolmivuotiaat lapset tekevät siis monenlaisia vuorovaikutusaloitteita ja lasten aloitteet ja tavat kommunikoida voidaan nähdä olevan vahvasti riippuvaisia lasten iästä ja kehityksestä. Vaikka iän ja kehityksen myötä puheesta tulee lopulta lapsen keskeinen viestintätapa, esiintyvät aiemmissa vaiheissa opitut taidot ja viestintäkeinot edelleen puheen rinnalla läpi elämän. Ihmisten keskinäisestä tiedon kulusta iso osa onkin ei-kielellistä - elein, kehon asennoin, ilmein ja tunneviestin - tapahtuvaa viestintää. Se mitä lapset oppivat varhaislapsuudessaan ihmisten ei-kielellisestä viestinnästä sisäistyy osaksi heidän persoonallisuuttaan vaikuttaen siihen, miten he myöhemmin ilmaisevat itseään ja tulkitsevat toisten viestejä. (Laakso 2014: 33.) Kielen kehittymisen jälkeen lapset ovat edelleen herkkiä havainnoimaan aikuisten ilme- ja elekieltä, joiden varaan he perustavat rauhoittumisensa ja luottamuksensa (Salo 2012: 91–92). Alle kolmivuotiaiden vuorovaikutuksessa, itseilmaisussa ja aloitteissa tulisi aina huomioida lasten sanaton viestintä. Pienen lapsen kohdalla lapsen kehonkielen voidaan nähdä viestivän paljon hänen ajattelustaan, tunteistaan ja tarpeistaan. Olennaista on aikuisen kyky tarttua näihin sanattomiin viesteihin.

4.2 Kasvattajan sensitiivisyys vuorovaikutusaloitteiden huomioimisessa

Pienillä lapsilla on tarve aikuissuhteille, joissa korostuu emotionaalisesti läsnä oleva vuorovaikutus. Sosiaalisessa kanssakäymisessä emotionaalisesti läsnä oleva aikuinen kykenee aidosti havaitsemaan ja huomioimaan lapsen iälle tyypillisiä aloitteita. (Salo 2012: 91, 95.) Aikuisen sensitiivisen läsnäolon merkitystä lasten aloitteiden huomioimisessa korostetaan myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Perusteiden mukaan pienet lapset ilmaisevat aloitteitaan usein kehollisesti ja sanattomasti, joten heidän aloitteidensa ymmärtämiseksi ja niihin vastaamiseksi varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään sensitiivistä läsnäoloa, sekä lapsen hyvää tuntemista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 38.)

Aikuisten sensitiivisyyden nähdään olevan yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen välttämättömyyksistä (Kalliala 2008: 262). Sensitiivisyydellä tarkoitetaan aikuisen kykyä reagoida lapseen tunnekielillä, sekä kykyä ilmaista aitoja ja positiivisia tunteita lapselle. Aikuinen viestittää kiinnostuneella hymyllä sekä lämpimällä äänellä ja katseella lapselle

turvallisuutta. Päiväkodin arjessa aikuinen voi ilmaista lapsille myönteisiä tunteitaan esimerkiksi hyväksyvällä äänensävyllä, kannustamalla ja kosketuksella sekä saada heidät näin kokemaan itsensä huomioiduksi. (Salo 2012: 92.) Sensitiivisellä aikuisella on taitoa lukea lasten sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia. Sensitiivisyyden avulla aikuinen kykenee esimerkiksi päättelemään, milloin häntä tarvitaan lapsen toiminnan rikastamiseen ja milloin hänen on parempi vetäytyä toiminnasta. (Kalliala 2008: 68–70.)

Varhaiskasvatuksessa sensitiivisyyttä tarvitaan aloitteiden havaitsemisen ja ymmärtämisen ohella myös toiminnan sopeuttamisessa lasten aloitteita ja tarpeita vastaavaksi. Henkilöstöllä tulisi olla herkkyyttä ja taitoa tunnistaa eri tilanteiden pedagogiset mahdollisuudet eli taitoa havaita lasten tunnetilat ja aloitteet sekä muuttaa ja suunnata oma toiminta niiden mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 38.) Herkkyyttä tarvitaan lasten onnistuneessa aktivoinnissa ja oikein mitoitettussa autonomiassa, sillä epäsensitiivinen aikuinen harvoin onnistuu rikastuttamaan pienten lasten toimintaa. (Kalliala 2008: 263.) Lapsille iloa tuottavassa vuorovaikutuksessa myös aikuiset tekevät aloitteita, eivätkä vain passiivisesti sopeudu lasten aloitteisiin. Aloitteet tulee tehdä kuitenkin oikealla tavalla, mikä edellyttää aikuiselta herkkyyttä ja toiminnan ajoittamista oikein lapsen vireystilaan ja vastaanottokykyyn nähden. Lapsi voi kokea esimerkiksi liit vaatimukset ja väärät ajoitukset tunkeilevuutena, jolloin aikuisen hyvää tarkoittava toiminta muuttuu epäsensitiivisyydeksi. Tämä heikentää aikuisen vetoa ja lapsen halua olla kontaktissa aikuisen kanssa. (Rusanen 2011: 199.)

Pienen lapsen vuorovaikutusaloitteiden havaitsemisen ja huomioimisen voidaan nähdä edellyttävän päiväkodin aikuiselta läsnäoloa, aitoa kiinnostusta lapseen, hyvää tilannetajua ja hienotunteisuutta. Sensitiivisyyden avulla aikuinen kykenee herkästi havaitsemaan ja tulkitsemaan kunkin lapsen aloitteita ja tarpeita sekä reagoimaan niihin tilanteen vaatimalla tavalla lapsen hyvinvointia tukien. Sensitiivisellä kohtaamisella mahdollistetaan lapsen ääneen kuuleminen ja näkyväksi tekeminen päiväkotiarjen vaihtuvissa tilanteissa.

4.3 Vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen

Lapsen vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen on lapselle monella tapaa hyvin merkityksellistä. Lasten on todettu odottavan aikuisilta esimerkiksi hyvien tekojensa näkemistä, leikkiseuraa, apua riitatilanteisiin sekä vastaamista kun lapset lähestyvät heitä. (Kalliala 2008: 223.) Vuorovaikutusaloitteita voidaan joko hyväksyä tai torjua (Holkeri-Rinkinen

2009: 51). Se, miten lapsen aloitteisiin vastataan, voi muokata lapsen käsitystä itsestään, hänen omista toiminnan mahdollisuuksistaan sekä muista ihmisistä. Lapselle voidaan vastata esimerkiksi kuulemalla häntä, kuulematta jättämällä, mahdollistamalla, hyväksymällä tai estämällä. (Munter 2013: 137.) Huomioimalla ja tukemalla lasten omia aloitteita, ideoita ja kiinnostuksen kohteita lisätään lasten kokemuksia itsestään toimijoina ja vaikuttajina. (Kanninen & Sigfrids 2012: 107). Aikuisten kyky herkkään havainnointiin ja lasten ymmärtävään tulkintaan on ratkaisevaa. Lapsen luottamus itseensä ja muihin kasvaa, kun hän huomaa ympäristön ymmärtävän ja kuulevan häntä ja hänen ymmärtävän ympäristöään. (Turja 2017: 50.)

Lasten kokemus kuulluksi tulosta sekä se, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä erityisesti lasten vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta. Tässä merkittävässä asemassa on sensitiivinen henkilöstö, joka reagoi myös lasten sanattomiin viesteihin. Kannustamalla lapsia kommunikoimaan sekä toisten lasten että henkilöstön kanssa tuetaan lasten vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 41.) Lisäksi pienten ryhmässä lasten aloitteisiin vastaamisella on tärkeä rooli myös kielenkehityksen kannalta ja aloitteiden vastaamisen merkitys korostuu. Päiväkoti-erityytilanteet mahdollistavat lasten tekemien aloitteiden erilaisuuden. (Tolonen 2002: 172–173.)

Varhaiskasvatuksessa lapsia tulisi kannustaa aktiivisesti vuorovaikutukseen ja mielipiteiden ilmaisuun. Osa lapsista kuitenkin vasta harjoittelee näitä taitoja, joten on aikuisen tehtävä varmistaa, että myös nämä lapset kokevat tullessa kuulluksi. (Roos 2016: 55–56.) Etenkin pienten lasten sanattomat aloitteet voivat jäädä helposti sanallisten aloitteiden jalkoihin. On todettu, että päiväkotiarjen keskellä erityisesti lasten sanalliset aloitteet voivat helposti varastaa kasvattajien huomion. Vaikka pienimmillä lapsilla sanaton kommunikointi on usein rikasta, ovat sanalliset viestit usein tehokkaampia niin lasten kesken kuin suunnattuna aikuisille. Mikäli kasvattajaa ympäröi useampi samanaikainen toiminta ja heihin suunnataan useita aloitteita, kiinnittävät he huomionsa helpommin lasten puheeseen ja ääneen. Suunnatessa kohti yhteistä tekemistä kasvattajalla on siis hyvin keskeinen rooli lasten aloitteiden ja pyrkimysten sanottamisessa tai sanottamatta jättämisessä. (Rutanen 2012: 53.) Päiväkodin aikuisille lasten viestien tulkitseminen ei ole aina helppoa ja toisinaan lapset joutuvatkin ponnistelemaan viestiäkseen tarpeistaan (Koivula & Laakso 2017: 121). Aikuisilta voi jäädä huomiotta esimerkiksi pienet asiat, jotka ovat lapsille tärkeitä ja joita he yrittävät leikeissään eri keinoin ilmaista (Munter 2013: 138).

Tarkastellessa aloitteisiin vastaamista on huomioitava myös lasten ja aikuisten vuorovaikutussuhteiden laatu ja valtasuhteet. Päiväkodissa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on usein epäsymmetristä. Aikuisella on ammatillisen roolinsa vuoksi suhteessa enemmän valtaa, joten hänellä on myös vastuu vuorovaikutussuhteen laadusta. (Salmi-
nen 2017: 167.) Hyvään vuorovaikutukseen kuuluvat vastavuoroisuus, sekä toisen tunnetiloihin eläytyminen (Laakso 2014: 27). On aikuisen vastuulla tarttua lapsen aloitteeseen, joka voi olla esimerkiksi pyyntö päästä tekemään tiettyä toimintaa tai kiinnostunut katse suunnattuna mielenkiintoa herättävään asiaan. Aikuisen herkkyys tunnistaa ja tukea mieluisaan toimintaan ja oppimiseen johtavia lasten aloitteita on keskeistä. (Leino-
nen 2014: 34.)

Aloitteisiin vastaamisella voidaan siis nähdä olevan vaikutusta lasten minäkäsitykseen, toimijuuteen ja osallisuuden kokemukseen, joten ei ole yhdentekevää millä tavoin pienten lasten aloitteisiin varhaiskasvatuksessa vastataan. Kasvattajat voivat vaikuttaa hyvin paljon omalla toiminnallaan siihen, millaisena lapsi näkee itsensä, ympäristönsä sekä omat vaikuttamismahdollisuutensa. Tapa, jolla aloitteisiin vastataan vaikuttaa suoraan myös lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen laatuun sekä lapsen kuulluksi tullen kokemukseen. Olennaista olisikin, että varhaiskasvatusalalla työskenteleviltä löytyisi aitoa kiinnostusta, herkkyyttä ja aikaa lasten kohtaamiseen, sillä jokainen lapsi iästä ja vuorovaikutustaidoistaan riippumatta ansaitsisi tulla omassa kasvuympäristössään tarpeineen huomioiduksi.

5 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millälaisia näkemyksiä alle kolmivuotiaiden lapsiryhmien kasvattajilla on lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimisesta ja huomioimiseen vaikuttavista tekijöistä päiväkotiympäristössä. Vuorovaikutusaloitteita tarkastelemme osana lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa sekä aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä neljän Vantaan kaupungin päiväkodin kanssa.

Opinnäytetyömme päätutkimuskysymys on:

- Millaisia näkemyksiä alle kolmivuotiaiden ryhmien työntekijöillä on lasten vuorovaikutusaloitteiden huomaamisesta ja aloitteisiin vastaamisesta päiväkodin arjessa?

Tämän tutkimuskysymyksen lisäksi työllämme on apututkimuskysymyksiä, joita ovat:

- Mitkä asiat päiväkodin arjessa tukevat tai vaikeuttavat aloitteiden huomioimista?
- Kuinka aloitteita hyödynnetään päiväkotiryhmän toiminnassa ja suunnittelussa?

6 Opinnäytetyön toteutus ja tutkimusmenetelmä

6.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi valittiin strukturoimaton kysely. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä ilmiön kokonaisvaltainen tarkastelu ja pyrkimys todellisen elämän kuvaamiseen. Aineistona käytetään ihmisten tuottamaa tietoa, jota kerätään muun muassa haastattelun ja havainnoinnin keinoin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada selville uusia ja yllättäviä seikkoja tutkimuskohteesta eikä testata ennakko-oletuksia. Laadullista tutkimusta tekevän tutkijan täytyy muistaa, että hän ei voi ennalta määrittää sitä, mikä on tärkeää, vaan aineiston monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu tuottaa tutkimuksen kannalta merkittävimmät havainnot. Laadullista tutkimusta tehdessä tärkeää on tutkimuksen joustava toteutus ja kyky muuttaa tutkimussuunnitelmaa olosuhteiden mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002: 152–155.)

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole etsiä tilastollisia säännönmukaisuuksia tai keskiarvoja vaan ymmärtää tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2002: 168). Tämä määrittelee myös meidän tutkimuksemme tavoitetta. Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda ilmi lasten aloitteisiin liittyviä näkemyksiä kasvattajien näkökulmista sekä pyrkiä ymmärtämään niihin mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä päiväkotiarjessa. Laadullisen tutkimuksen määrittelyn mukaisesti, emme tavoittele yleistettäviä päätelmiä, vaan pyrkimyksenä on saada yksittäisiä tapauksia tutkimalla tietoa niistä asioista, jotka ovat ilmiössä oleellisia ja mahdollisesti toistuvia (Hirsjärvi ym. 2002: 168–169). Opinnäytetyössämme näitä oleellisia ja toistuvia asioita pyrimme löytämään kyselyyn saamiemme vastauksien perusteella.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on strukturoimaton kysely. Kysely koostuu taustakysymysten lisäksi pelkästään avoimista kysymyksistä ja olemme päätyneet kutsumaan sitä kyselyhaastatteluksi. Kyselyä voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen menetelmänä ja sitä käytetään erityisesti silloin, kun halutaan tietää ihmisen ajatuksista ja toiminnasta tai asenteista ja käsityksistä. Kyselyssä on mahdollista myös kysyä perusteluita näkemyksille. (Tuomi & Sarajärvi 2018; Hirsjärvi ym. 2002: 184.) Laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä tutkijan tarvitse olla läheisessä kontaktissa tutkittavien kanssa, vaikka perinteisesti näin on ajateltu (Hirsjärvi ym. 2002: 180–181), joten kysely sopii hyvin myös laadullisen tutkimusaineiston menetelmäksi.

Opinnäytetyön kysely koostuu avoimista kysymyksistä. Avoimet kysymykset tarkoittavat sitä, että kyselylomakkeessa esitetään erikseen kysymyksiä, joiden jälkeen jätetään tyhjä tila jokaisen kysymyksen vastaukselle erikseen. Avoimien kysymysten etuina pidetään vastaajien mahdollisuutta ilmaista ajatuksensa omin sanoin toisin kuin monivalintakysymyksissä. Lisäksi ne eivät ehdota valmiita vastauksia. Avointen kysymysten kautta ilmenee aiheeseen liittyvät keskeiset asiat vastaajien näkökulmista sekä niiden kautta on mahdollista myös tunnistaa vastaajien aiheeseen liittyviä tunteita. (Hirsjärvi ym. 2002: 185, 188–189). Nämä seikat puolsivat avointen kysymysten käyttämistä kyselyssämme, koska halusimme tavoittaa vastaajien näkemyksiä aiheesta heidän kertomana emmekä pyrkineet löytämään yleistyksiä.

Kyselyn laadinta voi olla haastavaa. Kysymysten muotoilussa on otettava huomioon, että ne voivat vaikuttaa sekä vastausaktiivisuuteen että siihen kuinka monipuolista ja laadukasta tietoa niiden avulla saadaan. Tärkeää on kysymysten selvyys ja tarkkuus sekä kysymysten pituuteen on syytä kiinnittää huomiota. Kysymysten olisi hyvä olla yksiselitteisiä niin, että ne merkitsevät kaikille vastaajille samaa eikä niissä ole erilaisten tulkintojen mahdollisuutta. Lyhyet kysymykset ovat helpompia ymmärtää kuin pitkät ja kannattaa kysyä vain yhtä asiaa kerrallaan. Tärkeää on myös pohtia kysymysten määrää ja järjestystä. (Hirsjärvi ym. 2002: 189–190). Näiden huomioiden lisäksi pyrimme muotoilemaan kysymykset sellaisiksi, ettei niihin voisi vastata vain yhdellä sanalla.

Kyselylomake (Liite 2.) luotiin Metropolian e-lomakesivustolla, jonne myös vastaukset tallentuivat. Kyselylomakkeen kysymyksillä pyrittiinkin tuottamaan aineistoa, joka vastaisi opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Lomakkeen taustatiedoissa kysyttiin vastaajien koulutustaustaa, työtehtävää päiväkodissa, sekä työssäolon pituutta varhaiskasvatuksessa. Kyselyn ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin kasvattajien lasten vuorovaikutusaloitteiden tunnistamista ja muilla kysymyksillä kasvattajien näkemyksiä siitä, miten lasten aloitteisiin tulisi vastata, mitä vastaaminen merkitsee lapsille, mitkä tekijät päiväkotiarjessa vaikuttavat aloitteisiin vastaamisen mahdollisuuksiin ja millaisia ominaisuuksia kasvattajalla tulisi olla, jotta lasten vuorovaikutusaloitteet tulisivat huomioituksi. Lisäksi kyselyssä kartoitettiin sitä, miten vastaajien työyhteisöissä toteutetaan lasten aloitteiden dokumentointia, kuinka aloitteiden kautta ilmenneitä tarpeita ja mielenkiinnonkohteita oli hyödynnetty lapsiryhmätoiminnassa ja näkivätkö vastaajat päiväkodin toimintakulttuurin kannustavan työntekijöitä lasten aloitteiden huomioimiseen.

Päiväkoteihin lähetettiin sähköpostilla saatekirje (Liite 1.), jonka yhteydessä olevasta linkistä pääsi vastaamaan kyselylomakkeeseen. Saatekirjeellä voidaan motivoida vastaamaan kyselyyn kertomalla sen tarkoituksesta ja tärkeydestä (Hirsjärvi ym. 2002: 191). Saatekirjeessä kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön aiheesta ja tarkoituksesta, kysymysten lukumäärästä, vastaamisen luottamuksellisuudesta, sekä vastaamisaikataulusta. Saatekirjeen tarkoituksena oli kannustaa osallistujia vastaamaan kyselyyn.

6.2 Tutkimuksen aineisto

Opinnäytetyön aineiston keruuseen vaikutti oleellisesti sen ajankohta. Keruu ajoittui keväeseen 2020, tarkemmin toukokuuhun, jolloin koko yhteiskunnassa sekä varhaiskasvatuksen yksiköissä elettiin poikkeuksellista aikaa koronapandemian takia. Päiväkodeissa oli ainoastaan pieni osa lapsista paikalla ja osa henkilökunnasta saatettiin siirtää muihin tehtäviin. Tutkimuslupahakemuksen yhteydessä saimme tiedon, että kevään 2020 aikana aineiston keruuta Vantaan kaupungin päiväkodeissa oli mahdollista tehdä ainoastaan sähköisesti. Tämä rajoitus määritteli aineiston keräämisen sähköisesti ja poisti mahdollisuuden käyttää esimerkiksi havainnointia keruumenetelmänä. Päädyimme keräämään opinnäytetyön aineiston sähköisenä kyselynä.

Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla neljästä vantaalaisesta päiväkodista alle kolmivuotiaiden ryhmien kasvattajilta. Yhteistyöpäiväkoteja olimme etsineet Vantaalta satumanvaraisesti valitun alueen päiväkodeista lähettämällä sähköpostia päiväkotien johtajille. Saimme mukaan neljä päiväkotia ja niistä viiden eri lapsiryhmän kasvattajille lähetettiin kyselylomake. Aineiston kerääminen itse tutkimuskysymysten kannalta oli ainoa vaihtoehto, koska tällaista tietoa ei ole valmiina saatavissa.

Opinnäytetyömme lähdeaineisto rajattiin tutkimustavoitteen mukaisesti niin, että se vastaa laadullisen tutkimuksen vaatimuksia. Lisäksi otimme huomioon rajauksessa opinnäytetyön luonteen ja laajuuden yleisesti. Laadullisen tutkimuksen aineiston laajuuden määrittämisessä puhutaan usein kylläntymisestä, jossa aineisto alkaa toistamaan itseään ja tutkittavat lakkaavat tuottamasta tutkimusongelman kannalta uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Opinnäytetyössämme lähdeaineiston kylläntyminen ei ole tutkimuskysymyksen kannalta oleellista, joten se ei ole ollut aineiston rajauksen perusteena. Tiedostimme kyllä, että tutkimuksen tulokset voisivat olla erilaisia isommalla otoksella päiväkotiryhmien kasvattajia. Laadullisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu kohderyhmän tarkoituksenmukainen valinta (Hirsjärvi ym. 2002: 155) ja tämä määrittelee enemmän työmme

lähdeaineiston laajuutta. Koimme etukäteen riittäväksi tutkimuksen laajuuden kannalta, jos saisimme kyselyyn vähintään viisi vastausta.

6.3 Aineiston analysointi

Aineiston analyysillä pyritään tulkitsemaan, kuvailemaan ja ymmärtämään tutkimuskohteenä olevaa ilmiötä. Analysoidessa laadullista tutkimusta analyysi ja synteesi yhdistyvät. Tarkoituksena on, että aineistosta luodaan mielekäs kokonaisuus, joka auttaa tekemään tutkittavasta ilmiöstä perusteltua tulkintaa ja johtopäätöksiä. (Puusa 2020.) Tutkimuksemme aineiston analysoinnissa käytettiin teemoittelua.

Teemoittelussa painotetaan mitä aineistossa sanotaan eri teemoista. Teemoittelussa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään eri aihepiirien mukaisesti, jolloin tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa on mahdollista vertailla. Ennen teemojen etsintää aineisto voidaan alustavasti ryhmitellä jonkin tiedonantajan antaman tiedon, kuten iän, mukaisesti. Tämän jälkeen aineistosta voidaan alkaa etsimään varsinaisia teemoja eli aiheita. Aineistosta olisi tarkoitus etsiä tiettyä teemaa kuvaavat näkemykset. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineistomme analysoinnissa ryhmittelimme ensin kyselyn kysymykset eri teemojen mukaisesti ja etsimme kyselyn vastauksista teemoihin liittyvät näkemykset. Aineistostamme nousivat esille seuraavat teemat: millaisia lasten aloitteet ovat ja niiden merkitys lapsille, miten aloitteisiin vastataan ja mitkä tekijät päiväkodin arjessa vaikuttavat niihin vastaukseen, kasvattajan ominaisuudet ja taidot sekä aloitteiden dokumentointi ja hyödyntäminen toiminnassa.

6.4 Eettiset kysymykset

Ihmistieteissä tietoon perustuva suostumus on keskeistä. Tutkimusaineistoa kerätessä tutkittavia tulisi aina informoida tutkimusaineiston käytöstä. Annettava tieto tutkimuksesta voi vaikuttaa siihen haluavatko ihmiset osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen informoinnilla muodostetaankin suostumuksen sisältö, jonka pohjalta tutkittavat antavat ajatuksiaan, tietojaan ja mielipiteitään. Tutkimuksesta informoitaessa tutkimukseen osallistujille tulisi kertoa esimerkiksi tutkimuksen tavoitteesta, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, aineistonkeruun toteutustavasta, luottamuksella annettujen tietojen suojaamisesta, kerättyjen tietojen käyttötarkoituksesta, sekä ketkä kerättyjä tietoja

käyttävät ja kuinka pitkään. Nämä tiedot voidaan sisällyttää esimerkiksi saatekirjeeseen. Tutkittavilla on mahdollisuus keskeyttää mistä syystä ja koska tahansa tutkimukseen osallistumisensa. Luottamuksella annettavia tietoja suojataan esimerkiksi aineiston anonymisoinnilla, jolloin aineiston suorat ja epäsuorat tunnistetut muutetaan tai poistetaan ja yksittäisiä tutkittavia ei voida tunnistaa aineistosta. (Kuula 2011.)

Tutkimuksessamme on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimukselle haettiin ja saatiin tarvittavat tutkimusluvut ja itse tutkimustyössä, sekä tulosten tallentamisessa ja arvioinnissa noudatettiin huolellisuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Ennen tutkimuksen toteuttamista päiväkodin johtajille informoitiin tutkimuksen tarkoituksesta, aiheesta ja toteuttamistavasta. Tutkimuksen taustoista, tarkoituksesta ja tavoitteista tiedotettiin tutkimukseen osallistuville osapuolille saatekirjeellä tutkimuskutsun yhteydessä. Tutkimuskutsu saatekirjeineen lähetettiin tutkimukseen osallistuvien päiväkotien johtajille sähköpostitse, ja he välittivät tutkimuskutsun oman päiväkotinsa pienten ryhmien henkilöstölle. Sähköiseen kyselyyn vastaaminen oli osallistujille täysin vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen pystyi halutessaan keskeyttämään milloin tahansa.

Tutkimuseettisistä syistä huolehdimme, että kyselyyn vastaaminen tapahtui anonymisti ja osallistujien anonymiteetti säilytettiin läpi tutkimuksen. Vastauksista tai opinnäytetyöstä ei voi tunnistaa eikä erotella yksittäisiä vastaajia tai päiväkoteja. Opinnäytetyössä ei mainita nimeltä päiväkoteja, joissa kysely toteutettiin, jotta vastaajia ei voitaisi tunnistaa. Kaikki kyselyn kautta saadut tiedot käsiteltiin luottamuksellisesti ja tutkimuksella kerättyjä tietoja käytettiin vain tutkimustarkoituksiin. Kerättyä aineistoa säilytettiin ulkopuolisilta suojassa opinnäytetyön valmistumiseen saakka, jonka jälkeen aineisto tuhottiin pysyvästi.

7 Tulokset

7.1 Vastaajajoukko

Kyselyyn vastasi yhteensä viisi kasvattajaa. Kyselylomakkeeseen vastanneissa oli kolme lastenhoitajaa ja kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa. Lastenhoitajilla oli lähihoitajan koulutus ja varhaiskasvatuksen opettajista toinen oli koulutukseltaan sosionomi ja toinen opettaja ilmoitti koulutukseensa lastentarhanopettajan. Vastaajien työssäolon pituus varhaiskasvatuksessa vaihteli viidestä kuukaudesta yli kolmeenkymmeneen työvuoteen. Enemmistö vastaajista oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa yli kolme vuotta. Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonymisti, joten emme ole tietoisia edustivatko nämä vastaajat kaikkia neljää eri yhteistyöpäiväkotiamme vai jätettiinkö esimerkiksi jostakin päiväkodista kyselyyn vastaamatta.

7.2 Mitä aloitteet ovat ja mitä ne merkitsevät

Kyselylomakkeessa kartoitimme aluksi kasvattajien näkemyksiä siitä, millaisia pienten lasten sanalliset ja sanattomat vuorovaikutusaloitteet ovat. Enemmistö kasvattajista toi vastauksissaan esille sekä lasten sanallisia, että sanattomia aloitteita ja vain muutamassa vastauksessa mainittiin pelkästään sanattomista aloitteista.

Vastauksissa sanallisten aloitteiden kerrottiin olevan lapsen puhe kuten sanat, lauseet ja äänteet. Myös lapsen oma puhe liitettiin sanallisiin aloitteisiin. Sanattomien aloitteiden nähtiin puolestaan liittyvän lasten keholliseen viestintään kuten eleisiin, ilmeisiin, liikkeisiin, nauruun sekä itkuun ja lähes kaikki vastaajat nimesivät lapsen katsekontaktin yhdeksi sanattomaksi aloitteeksi. Vastauksissa tuotiin ilmi lasten aloitteiden moninaisuutta, sekä sanallisten ja sanattomien aloitteiden ilmenemistä rinnakkain. Aloitteiden nähtiin vaihtelevan myös äänenvoimakkuudeltaan:

”Ilmeitä, eleitä, äänteitä, liikkeitä tai sanoja sekä pitkiä lauseita. Aloitteet voivat olla hiljaisia tai äänekkäitä, sen näkee silloin kun lapsia haluaa tehdä jotain tai ilmaisee itseään jollain tavalla.” (Vastaaja 3)

”Katsekontakti, ilmeet, lapsen oma puhe jos puhe ei vielä kehittynyt, eleet” (Vastaaja 2)

”Halaus, katsekontakti, nauru, itku, puhe” (Vastaaja 1)

Pelkästään sanattomia aloitteita esiin tuovissa vastauksissa lasten aloitteet nähtiin kehoillisina viesteinä:

"Lapsi ottaa kädestä kiinni, katsekontakti, haluaa syliin, osoittaminen." (Vastaaja 5)

"Erittäin monenlaisia, katseita, kosketuksia..." (Vastaaja 4)

Kyselyssä halusimme kartoittaa myös kasvattajien näkemyksiä aloitteisiin vastaamisen merkityksestä lapselle. Enemmistö vastaajista näki aloitteisiin vastaamisen merkitsevän lapselle erityisesti hänen kuulluksi, nähdyksi ja huomioituksi tulemistaan päiväkotiarjen keskellä, mitä pidettiin hyvin tärkeänä. Lisäksi vastaajat korostivat aloitteisiin vastaamisen saavan lapsen tuntemaan itsensä tärkeäksi ja hyväksytyksi, sekä luovan lapselle turvallisuuden tunnetta:

"Hänet otetaan huomioon ja hän tulee kuulluksi." (Vastaaja 1)

"Se on ehdottoman tärkeää, siis tulla nähdyksi ja kuulluksi ryhmässä." (Vastaaja 4)

"Lapsi kokee olevansa tärkeä, hyväksyty, kokee turvallisuuden tunnetta" (Vastaaja 5)

Aikuisen antaman huomion nähtiin viestivän lapselle kasvattajan kiinnostuksesta lasta ja hänen tarpeitaan kohtaan. Kun lapsi kokee, että häntä halutaan kuulla ja hänen tarpeisiinsa vastataan, voi hän turvautua jatkossakin kasvattajaansa vuorovaikutustaidoistaan riippumatta:

"Se saa lapsen tuntemaan olonsa kuuluksi, se että häntä halutaan kuulla ja hänen kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa. Aikuisen huomio on lapselle hyvin tärkeää ja hän voi tuntea olonsa hyväksi tietämällä, että hänen tarpeisiinsa vastataan tavalla tai toisella. Hän voi turvautua kasvattajaan omalla vuorovaikutuksen tavoillaan, vaikkei välttämättä osaisikaan ilmaista itseään täydellisesti." (Vastaaja 3)

7.3 Aloitteisiin vastaaminen ja siihen vaikuttavat tekijät päiväkotiarjessa

Kyselyn kolme kysymystä liittyivät kasvattajien näkemyksiin lasten aloitteisiin vastaamiseen. Kysyimme, miten heidän mielestä lasten aloitteisiin tulisi vastata sekä minkälaisen

asioiden he kokivat vaikuttavan heidän työssään mahdollisuuteen vastata lasten aloitteisiin. Vastausten perusteella kasvattajilla oli melko yhtenäinen näkemys siitä, miten pienten lasten aloitteisiin tulisi vastata. Kasvattajat olivat sitä mieltä, että aloitteisiin vastaaminen on tärkeää ja vastauksissa kuvailtiin yhteneväisiä tapoja vastata lasten aloitteisiin. Aloitteisiin vastaamisen tapoja kuvailtiin seuraavasti:

”Ottamalla huomioon ja jatkamalla vuorovaikutusta” (Vastaaja 1)

”Sanoittamalla, huomioimalla, tarjoamalla erilaisia virikkeitä” (Vastaaja 2)

”Ne tulee aina huomata ja niihin pitää vastata huomaavaisesti ja sensitiivisesti.” (Vastaaja 4)

Yksi vastaaja kuvaili konkreettisemmin, miten aloitteeseen tulisi hänestä vastata. Hän liittyy vastaamiseen myös fyysisiä keinoja, miten kasvattaja voi ilmentää lapselle kuuntelevansa häntä:

”Olemalla kiinnostunut asiasta, asettumalla lapsen tasolle, katsekontakti, olemalla läsnä, vastaamalla aidosti lapsen tarpeeseen.” (Vastaaja 5)

Yhdessä vastauksessa tuotiin esille myös vastaamisen tärkeys kaikissa tilanteissa:

”Niihin tulee reagoida tilanteesta riippuen aina.” (Vastaaja 3)

Oletamme, että vastauksessa on tarkoitus ilmaista tilanteesta riippumatta, koska viimeisenä sanana on aina. Tämän vastauksen ymmärtäisimme niin, että kasvattaja koki tärkeäksi, että lapsen aloitteeseen vastataan aina, myös kiiretilanteessa. Muiden vastauksissa ei ollut kirjoitettu aloitteiden vastaamisesta eri tilanteissa liittyviä näkökulmia.

Lisäksi kysyimme kasvattajilta, minkälaisien asioiden he kokivat helpottavan tai vaikeuttavan lasten aloitteisiin vastaamista päiväkodin arjessa. Vastauksissa tuli esille samoja vaikeuttavia tekijöitä, mutta helpottavissa tekijöissä oli enemmän vaihtelua. Vastaajat kuvailivat vaikeuttavia tekijöitä:

”kiire ja sijaiset vaikeuttavat” (Vastaaja 1)

”Lapsen aloitteiden vaikeuttamista aiheuttavat suuret ryhmä koot ja se, että jokaiselle lapselle pitäisi varata edes hetki aikaa olla vuorovaikutuksessa jollain tavalla. Aina ei ehdi tai esimerkiksi pysty lukemaan kirjaa, kun muita lapsia pitää valvoa.” (Vastaaja 3)

"Aloitteisiin vastaamista vaikeuttaa, jos aikuisia on liian vähän ja heillä on kaikkea muuta tehtävää (mitä ei saisi olla). Lapsi pitäisi olla keskiössä!" (Vastaja 4)

"Vaikeuttaa henkilöstövaje ja jos ryhmäkoot ovat isommat mitä saisi olla." (Vastaja 2)

"Vaikeuttavan: -henkilökuntavaje, kasvattajien vaihtuvuus" (Vastaja 5)

Kiire ja lapsiryhmän koko tulivat lähes kaikissa vastauksissa esille aloitteisiin vastaamista vaikeuttavina tekijöinä. Kun taas kiireettömyys ja kasvattajien riittävä määrä suhteessa lasten määrään sekä mahdollisuus keskittyä lapsiin, ilmenivät vastauksissa lasten aloitteiden huomioimista vahvistavina tekijöinä:

"Silloin kun aikuisia on kolme, vuorovaikutukseen on aikaa ja resursseja, jos keskitytään olennaiseen." (Vastaja 4)

"Helpottavat: -tarpeeksi henkilökuntaa, kiireettömyys" (Vastaja 5)

Vastauksissa tuotiin esille joitakin aloitteiden vastaamista helpottavia työmenetelmiä. Yksi vastaja toi esille, että pienryhmien käytöllä on hänen mielestään pystytty helpottamaan aloitteisiin vastaamista:

"Pienryhmät helpottavat tilannetta, jotta pystyy huomioimaan kaikki lapset ja antaa aikaa kaikille." (Vastaja 2)

Myös muutama muu menetelmä tuli yhdessä vastauksessa esille:

"kuvat, leikit, rutiinit helpottavat" (Vastaja 1)

Vastaajan mainitsemat kuvat voivat tarkoittaa esimerkiksi kuvakortteja, joilla pienille lapsille voidaan vastata ymmärrettävällä tavalla nopeasti mitä esimerkiksi seuraavaksi tehdään. Leikillä vastaaja saattaa tarkoittaa, että lapsen leikkeihin osallistumalla kasvattajan on mahdollista helpommin huomata ja vastata lapsen tai lasten aloitteisiin. Yhden vastaajan mielestä aloitteiden vastaamista helpotti lapsen oma toiminta ja kyvyt:

"Lapsen aloitteisiin vastaamista helpottaa lapsen kyky olla vuorovaikutuksessa sekä lapsen oma keskittyminen" (Vastaja 3)

Meille jäi hieman epäselväksi, mitä vastaja tarkoitti lapsen kyvyllä olla vuorovaikutuksessa sekä lapsen omalla keskittymisellä. Pohdimme, että lapsen kyvyllä olla vuorovai-

kutuksessa vastaaja saattoi tarkoittaa sitä, että sanallisia aloitteita on helpompi huomioida kuin sanattomia ja että lapsi on tarpeeksi vanha pystyäkseen vastavuoroiseen keskusteluun. Vastaus siis jää tulkinnanvaraiseksi. Olisi ollut mielenkiintoista, jos vastaaja olisi kuvaillut, mitä hän tarkoitti näillä ilmaisuillaan.

Kysyimme aloitteisiin vastaamiseen liittyen vielä kasvattajien näkemyksiä päiväkodin toimintakulttuurin mahdollisista vaikutuksista vastaamiseen. Tähän kysymykseen eivät kaikki vastaajat olleet vastanneet tai vastaus oli jäänyt epäselväksi kuten esimerkiksi seuraavat vastaukset:

"kyllä ja ei" (Vastaaja 1)

"Jos aloitteita tulee, niihin vastataan ja ne otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon." (Vastaaja 5)

Syynä vastaamattomuuteen ja hieman ohi kysymyksen vastaamiseen mietimme, että joko kysymystä ei ollut ymmärretty tai toimintakulttuurin mahdollisia vaikutuksia ei tunnustettu. Yksi vastaaja toteaaakin, ettei ole tietoinen toimintakulttuurin vaikutuksista. Sen sijaan hän kertoo päiväkodeissa tehtävän lapsilähtöistä työtä:

"En ole tietoinen asiasta, mutta lapsilähtöistä työtä päiväkodeissa tehdään, jonka takia usein miten toiminta painottuu siihen, mistä lapset pitävät ja mikä on heille mielekästä puuhaa." (Vastaaja 3)

Tämä ei kuitenkaan suoranaisesti vastaa siihen, mitä kysyimme. Toinen vastaaja totesi, ettei päiväkodin toimintakulttuuri juurikaan kannusta lasten aloitteisiin vastaamiseen, vaan on sen sijaan kasvattajan henkilökohtainen ratkaisu, miten aloitteet päiväkotiarjessa huomioidaan:

"Eipä juuri mitenkään, nämä ovat henkilökohtaisia painotusasioita." (Vastaaja 4)

7.4 Kasvattajan ominaisuudet ja taidot

Kysyimme vastaajilta heidän näkemyksiään siitä millaiset kasvattajan ominaisuudet ja taidot auttaisivat lasten aloitteiden huomioimisessa. Vastaajien näkemykset olivat melko yhdenmukaisia. Vastauksissa nimettiin muun muassa sellaisia ominaisuuksia kuin ymmärtäväisyys, rauhallisuus, ystävällisyys sekä halu olla läsnä ja kuunnella. Nämä omi-

naisuudet liittyvät lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen. Sensitiivisyys olikin nimetty kahdessa vastauksessa. Myös hieman erilaisia ominaisuuksia mainittiin yhdessä vastauksessa, kuten mielikuvitusta ja heittäytymistä.

Yksi vastaajista kuvaili tarkemmin kasvattajalta vaadittavia taitoja.

”Kasvattajan tulee olla, varsinkin pienillä, oma-aloitteinen vuorovaikuttaja, vaikkei lapsi osaisikaan puhua, voi kasvattaja aina tehdä tämän kanssa keskustelun, jossa antaa lapselle aikaa vastata, vaikkei lapsi osaisikaan puhua. Kasvattajan tulee myös olla kärsivällinen pienten lasten kanssa, sillä heidän keskittymisensä ei ole pitkää tai heistä ei aina ymmärrä mitä he haluavat.” (Vastaaja 3)

Tässä vastauksessa tulee hyvin ilmi vastaajan näkemys siitä, että aloitteiden huomaaminen ja niihin vastaaminen vaatii myös kasvattajalta aktiivista roolia. Tehtävä ei ole aina helppo varsinkaan kiireisissä arjen hetkissä. Alle kolmivuotiaiden kohdalla oman haasteensa tuo sanattomat aloitteet, kun puhetaito ei vielä riitä omien ajatuksien ilmaisemiseen. Tämä vastaus tuo hyvin esille kuinka tärkeää pienten lasten aloitteiden havaitsemiselle on kasvattajan kyky ja mahdollisuus keskittyä vuorovaikutukseen lapsen kanssa.

Vastauksissa tuotiin esille aloitteiden huomioimisessa myös kasvattajan kyky olla olemukseltaan hyväksyvä ja myönteinen, mitkä ominaisuudet kannustavat lapsia aloitteiden tekemiseen.

”Sensitiivisyyttä, kiinnostusta lapsia kohtaan, ystävällisyyttä, kaunis puhetapa ja äänenkäyttö. Hymyilevä olemus. Kyky ottaa hyväksyvä katsekontakti lapseen.” (Vastaaja 4)

Vastauksessa ilmenee kasvattajan koko olemuksen merkitys pienten lasten aloitteiden tekemisessä ja huomioimisessa päiväkodin arjessa. Kyselyn lopussa eräs vastaaja oli kuitenkin erikseen tuonut vielä ilmi huoltaan alan nykytilanteesta. Hän toi vastauksessaan esille kokemustaan siitä, että päiväkodeissa toimii kasvattajia, joilla on puutteita kohdata lapsia aidosti:

”Alalla on aivan liikaa työntekijöitä, joilla kyky kohdata lasta on olematon eikä siihen ole edes kiinnostusta.” (Vastaaja 4)

Tämä vastaus oli ainoa, joka toi esille kasvattajien kyvyttömyyden kohdata lasta. Se ilmentää kuitenkin sitä, kuinka oleellinen taito on kohdata lapsi sensitiivisesti, koska vastaaja kokee, ettei kasvattaja, jolta puuttuu tämä taito sovellu alalle. Tämä vastaus saa ihmettelemään, miksi alalla voi toimia ihminen, joka ei kykene kohtaamaan lasta eikä ole

kiinnostunut lapsesta. Voisiko tällaiseen asenteeseen ja kyvyttömyyteen vaikuttaa päiväkodin toimintakulttuuri tai työn kuormittavuus.

Kasvattajan kyky kohdata lapset aidosti ja sensitiivisesti on vastauksien perusteella tärkeä ominaisuus ja osaamisen alue. Vastaajien näkemysten mukaan ei riitä yksistään, että kasvattaja huomaa ja vastaa lapsen aloitteeseen, vaan hänen täytyy omata myös taito luoda ilmapiiri, jossa lapsi kokee, että hänen ajatuksiaan arvostetaan ja kuunnellaan sekä ollaan aina valmiita myönteiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tällainen ilmapiiri kannustaa lasta aloitteiden tekoon.

Kysyimme kyselyn päätteeksi kasvattajien lisätiedon ja koulutuksen tarpeesta aiheeseemme liittyen. Vastaajista kolme ilmoitti, etteivät koe itse tai muiden lapsiryhmänsä työntekijöiden tarvitsevan lisätietoa tai koulutusta pienten lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamiseen liittyen. Kaksi vastaajista puolestaan osoitti kiinnostusta aiheeseemme liittyen ja toinen heistä totesi, että ” *Voisihan sitä kuulla aiheesta lisää "kuinka ottaa pienten lasten aloitteet huomioon".*” Vastauksista voisi päätellä, että kasvattajat kokivat lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamisen toteutuvan lapsiryhmissään hyvin tai sitten he eivät vain tunnistanee tarvetta huomioida lasten aloitteita paremmin.

7.5 Aloitteiden dokumentointi ja hyödyntäminen toiminnassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä suunnitelmalliseen dokumentointiin lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 37). Pyrimmekin kyselyllämme selvittämään millä tavoin lasten vuorovaikutusaloitteet tulevat käytännössä havaituksi päiväkodin arjessa ja kysyimme lomakkeessa, miten kasvattajien lapsiryhmissä dokumentoidaan lasten aloitteita. Tähän kysymykseen saimme neljä vastausta, joissa kaikissa mainittiin yhdeksi dokumentoinnin tavaksi valokuvaaminen. Lisäksi vastauksissa kerrottiin aloitteita dokumentoitavan esimerkiksi videoimalla lasten toimintaa, sekä kirjaamalla ylös asioita lapsista.

”Kirjataan ylös... valokuvaamalla” (Vastaaja 1)

”Otetaan kuvia ja videoita toiminnasta” (Vastaaja 5)

Erään vastaajan mukaan he eivät niinkään dokumentoi lasten aloitteita, vaan enemmänkin dokumentoinnissa, kuten valokuvaamisessa, keskitytään lasten toimintaan ja tekemiseen:

”Meillä lasten aloitteita ei niinkään dokumentoida, lasten toimintaa ja sellaista dokumentoidaan. Usein miten, jos lapsi lähtee tekemään jotain nautinnollista puuhaa (juoksua, kävelyä, luonnon tutkimista yms.) voidaan ottaa usein miten puhelimen kameralla kuva vanhemmalle.” (Vastaaja 3.)

Olimme myös kiinnostuneita selvittämään, miten lasten aloitteita hyödynnetään lapsiryhmien arjen toiminnassa ja kysyimme kasvattajilta, kuinka lasten aloitteiden kautta ilmenneitä mielenkiinnonkohteita ja tarpeita oli hyödynnetty heidän lapsiryhmiensä toiminnassa tai toiminnan suunnittelussa. Vastaajien mukaan lasten aloitteiden kautta ilmenneitä kiinnostuksen kohteita ja tarpeita oli huomioitu järjestämällä lapsia kiinnostavaa toimintaa päiväkodin arjessa. Lasten kiinnostusta ja toiveita oli huomioitu esimerkiksi järjestämällä lapsille mieleisiä kädentaidon tuokioita, lauluhetkiä ja jopa kokonaisia teemapäiviä lapsia kiinnostavan aiheen parissa.

”Usein miten kun ollaan huomattu lapsen kiinnostus esimerkiksi palapeleihin tai liikunnallisiin toimintoihin, olemme ottaneet sen huomioon ja pitäneet erikseen vaikka teemapäivän näitä asioita painottaen.” (Vastaaja 3.)

”Lauluhetkillä toteutetaan lasten toiveita. Ryhmässä on käytössä leikkitalu, josta lapsi voi itse valita leikkinsä.” (Vastaaja 5.)

”Lisäämällä maalausta ja muitakin kädentöitä. Annetaan lapsille mahdollisuus toteuttaa itseään.” (Vastaaja 2)

Muutamassa vastauksessa lasten aloitteiden kautta ilmenneiden tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden todettiin olevan koko lapsiryhmän toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohta:

”Ne ovat toiminnan perusta. Pieniä lapsia kiinnostaa periaatteessa kaikki: tutkiminen, havainnointi, kokeileminen...” (Vastaaja 4.)

”Suunnitellut toimintaa sen mukaisesti” (Vastaaja 1)

Kaikissa vastauksissa aloitteiden hyödyntämistä tuotiin esille toiminnan toteuttamisen näkökulmasta ja hieman yli puolessa vastauksista myös toiminnan suunnittelun osalta.

8 Johtopäätökset

8.1 Aloitteiden merkitys ja kasvattajan ominaisuudet

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää alle kolmivuotiaiden lapsiryhmien kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimisesta ja huomioimiseen vaikuttavista tekijöistä päiväkotiympäristössä. Päättökysymyksemme koski työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä lasten vuorovaikutusaloitteiden huomauttamisesta ja aloitteisiin vastaamisesta päiväkodin arjessa. Apututkimuskysymyksillä pyrimme tarkastelemaan aloitteita osana päiväkotiarjen rakenteita: aloitteiden huomioimisen toteutumista arjen tilanteissa, aloitteiden huomioimista tukevia ja vaikeuttavia tekijöitä, sekä aloitteiden hyödyntämistä päiväkotiryhmien toiminnassa. Koimme kyselyn tulosten vastaavan tutkimuskysymykseemme eli tuovan esille päiväkotien arkeen ja kasvattajien ominaisuuksiin liittyviä yleisiä tekijöitä, joilla on vaikutusta lasten aloitteiden huomioimiseen.

Tulosten perusteella kasvattajat tunnistivat pienten lasten vuorovaikutusaloitteita ja aloitteiden moninaisuutta. Kasvattajat osasivat hyvin kuvailla sanallisten ja sanattomien aloitteiden eroja: sanalliset aloitteet liitettiin lapsen puheilmaisuun ja sanattomat lapsen keholliseen viestintään. Vastauksissa näkyi selvästi vastaajien työskentely alle kolmivuotiaiden ryhmissä: kaikki kasvattajat toivat aloitteiden kuvauksissa määrällisesti enemmän esille lasten sanattomia aloitteita ja muutamassa vastauksessa ei maininnut lainkaan sanallisista aloitteista. Tämä on ymmärrettävää, sillä alle kolmevuotiailla lapsilla on taipumusta ilmaista aloitteitaan, kuten tahtoaan, tunteitaan ja mielenkiintoaan, ensisijaisesti kehollisesti ja sanattomasti eli esikielellisen kommunikoinnin taidoin ja sanattomat aloitteet voivat olla hallitsevia myös puheen kehittymisen jälkeenkin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 38; Laakso 2014: 33; Salo 2012: 95; Munter 2013: 137). Kasvattajat tunnistivat lasten sanallisten ja sanattomien aloitteiden ilmenevän usein myös rinnakkain, mikä on etenkin alle kaksivuotiaille lapsille hyvin tyypillistä (Laakso 2014: 33).

Vastausten perusteella kasvattajat ymmärsivät aloitteisiin vastaamisen merkityksen erityisesti lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulon kannalta ja kaikki kasvattajat tunnistivat aloitteisiin vastaamisen olevan hyvin merkityksellistä ja tärkeää lapsille. Aikuisen vuorovaikutuksen onkin nähty olevan keino tukea lapsen myönteistä kokemusta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, mikä on merkityksellistä erityisesti lapsen osallisuuden kokemuksen vahvistamisessa (Roos 2016: 55–56; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018:

30). Kyselyyn osallistuneet kasvattajat pitivät siis lasten aloitteiden huomioimista tärkeänä ja erään vastauksen mukaan aloitteiden huomioimisen ja niihin vastaamisen nähtiin edistävän myös pienten lasten luottamusta itseään, sekä heitä ympäröiviä ihmisiä kohtaan. Kun lapsi vuorovaikutustaidoistaan riippumatta kokee kasvattajien toistuvasti havaitsevan ja vastaavan hänen aloitteisiinsa, syntyy lapselle käsitys siitä, että hänellä ja hänen aloitteillaan on merkitystä, jonka seurauksena hän uskaltaa turvautua kasvattajiinsa arjen vaihtelevissa tilanteissa. Lasten aloitteiden huomioimisen onkin nähty vaikuttavan esimerkiksi lapsen käsitykseen itsestään toimijana ja vaikuttajana, sekä lapsen luottamukseen itseään ja häntä ympäröiviä ihmisiä kohtaan (Munter 2013: 137; Kanninen & Sigfrids 2012;107 sekä Turja 2017: 50).

Kyselyssä kasvattajien esille tuomissa aloitteisiin vastaamisen tavoissa korostuivat erityisesti sensitiivisen kohtaamisen ja lapsen vuorovaikutuksen tukemisen keinot. Tulosten mukaan erityisesti kasvattajan sensitiivisyyden ja myönteisen olemuksen nähtiin edesauttavan lasten aloitteiden huomioimista, sekä kannustavan lapsia aloitteiden tekemiseen. Aloitteiden huomioimisen nähtiin edellyttävän kasvattajalta aitoa sensitiivisen kohtaamisen sekä myönteisen vuorovaikutusilmapiiriin luomisen taitoja. Kasvattajat tuntuivat pääsääntöisesti tunnistavan sensitiivisyyden merkityksen lasten aloitteiden huomioimisessa. Kasvattajan sensitiivisyys ja emotionaalinen läsnäolo ovatkin hyvin merkittävässä asemassa erityisesti pienten lasten ikätyypillisten aloitteiden huomaamisessa, ymmärtämisessä ja aloitteisiin vastaamisessa. Sensitiivisellä kasvattajalla on usein taitoa myönteisen vuorovaikutusilmapiiriin luomiseen, lapsen vuorovaikutustaitojen tukemiseen, sekä oman toimintansa sopeuttamiseen lasten tarpeita vastaavaksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30, 38, 41; Salo 2012: 92, 95; Kalliala 2008: 68–70.)

Enemmistö kasvattajista ilmaisi työyhteisössään olevan riittävästi tietoa lasten aloitteisiin vastaamisesta, joten aloitteisiin vastaamisen nähtiin toteutuvan vastaajien lapsiryhmissä hyvin. Vastaajajoukosta löytyi kuitenkin myös lisäkoulutukseen myönteisesti suhtautuvia kasvattajia ja eräässä vastauksessa tuotiin esille yleisesti alan työyhteisöissä esiintyvän taitamattomuutta lasten kohtaamiseen. On siis mahdollista, että työyhteisöissä tarvetta lasten aloitteiden parempaan huomioimiseen ei läheskään aina tunnisteta. Vastaajajoukon pienuuden takia tämän tutkimuksen tuloksista ei voida kuitenkaan tehdä merkittäviä johtopäätöksiä lisäkoulutuksen tarpeellisuudesta.

Tutkimuksen tuloksista jäi kuitenkin tunne, että jonkinlaiseen aiheen käsittelyyn voisi olla työyhteisöissä tarvetta. Esimerkiksi yksi vastaaja toi esille huolen siitä, että on kohdannut

alalla paljon kasvattajia, joilta puuttuu osaaminen tai kiinnostus lasten kohtaamiseen. Sensitiivisen kohtaamisen taitoja olisi hänen kokemuksen mukaan tarvetta vielä kehittää. Vastauksesta ilmeni myös huoli siitä, että päiväkodeissa työskentelisi alalle sopimattomia henkilöitä. Epäselväksi jää, onko vastaajan mielestä sopimattomuudessa kyse työntekijöiden osaamattomuudesta vai luonteenpiirteistä. Vastaajan huoli voi joka tapauksessa olla aiheellinen, sillä esimerkiksi tuoreimmassa varhaiskasvatuksen laatua arjessa tarkastelevassa arvioinnissa on todettu, että varhaiskasvatuksessa alle kolmivuotiaiden lasten aloitteiden huomaamisessa ja niihin vastaamisessa olisi haasteita. Arvioinnissa henkilöstön nähtiin tarvitsevan lisäkoulutusta ja -tukea, jotta myös pienimpien lasten osallisuus toteutuisi ja he tulisivat kohdatuksi ja kuulluiksi päiväkodin arjessa. (Repo ym. 2019: 71–72.)

8.2 Aloitteisiin vastaaminen osallisuuden näkökulmasta

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kasvattajien näkemysten mukaan lapsen vuorovaikutusaloitteisiin vastattiin päiväkodin lapsiryhmässä huomioimalla lapsi ja pyrkimällä jatkamaan vuorovaikutusta lapsen kanssa. Lasten vuorovaikutusaloitteiden huomaaminen ja niihin vastaaminen liittyy pienten lasten osallisuuteen varhaiskasvatuksessa, koska vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä muodostaa pienten lasten osallisuuden perustan (Roos 2016: 55–56). Aikuisen rooli ja tapa reagoida lasten aloitteisiin on oleellinen, koska alle kolmivuotiaiden lasten osallisuuden toteutuminen riippuu vahvasti aikuisen mahdollisuudesta ja kyvystä olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Turja 2017: 46–47; Leinonen 2014: 18–19).

Tuloksissa aloitteiden vastaamisen tapoihin liitettiin myös fyysisiä keinoja kuten katsekontakti ja lapsen tasolle laskeutuminen. Näiden nähtiin viestittävän lapselle läsnäoloa ja hänen kuuntelemista. Kasvattajat näkivät kyvyn olla läsnä ja lapsen aidon kohtaamisen keinoina vastata pienen lapsen aloitteisiin. Heidän kertomat tavat vastata lasten aloitteisiin ovat lasten vuorovaikutusta ja osallisuutta tukevia, koska ne pyrkivät vahvistamaan lapsen kuulluksi tulemistä. Lapsen kuulluksi tuleminen ja kasvattajien valmius kuunnella lasta liittyvät lapsen osallisuuden toteutumiseen (Shier 2001: 110–115; Turja 2010: 41–43). Lisäksi kasvattajien kertomat tavat vastata lasten aloitteisiin kertoivat sellaisesta vuorovaikutuksesta, joka viestii lapselle hänen merkityksellisyydestään. Tämä vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen (Turja 2010: 39–43.)

Kasvattajat kertoivat myös kommunikaatiota tukevista keinoista kuten kuvien käytöstä helpottamassa lasten aloitteisiin vastaamista. Lisäksi aloitteisiin vastaamisen tapana tuotiin esille lapsen auttaminen asiansa ilmaisemisessa muun muassa sanoittamalla. Vastauksen perusteella lasten näkemyksiä pyrittiin tukemaan. Lasten kommunikaation tukeminen on tärkeää osallisuuden esteiden poistamiseksi, jotta heillä olisi tasavertaiset mahdollisuudet tulla kuulluksi ja ilmaista omia näkemyksiään (Turja & Vuorisalo 2017: 48; Shier 2001: 110–115).

Kasvattajat tunnustivat tuloksien perusteella lasten vuorovaikutusaloitteita ja osasivat vastata niihin lasta kannustavalla tavalla. Aito läsnäolo ja lapsen kuuleminen esiintyivät kasvattajien näkemyksissä keinoina, miten aloitteisiin tulisi vastata. Kasvattajien vastaukset ilmentävät heidän tietoisuutta vuorovaikutuksen merkityksestä ja omasta roolistaan sen tukijana. Kasvattajien vastauksista nousee tarve antaa lapsille enemmän aikaa, olla läsnä ja kuulla heitä. Nämä tarpeet viittaavat mielestämme siihen, että kasvattajat ymmärtävät, miten tärkeää aloitteiden huomioiminen on, mutta kokevat usein ajan puutteen olevan esteenä vastata lasten aloitteisiin. Yhdessä vastauksessa tuotiinkin esille aloitteiden vastaamisen tärkeys kaikissa tilanteissa. Tällä vastaajan voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että aloitteisiin vastaaminen ei tulisi liittyä ainoastaan rauhallisempiin hetkiin vaan myös päiväkotiarjen hektisempiin tilanteisiin.

8.3 Aloitteiden vastaamisen haasteet

Opinnäytetyön tuloksien perusteella kasvattajat tunnustivat pienten lasten aloitteita ja ymmärsivät niiden merkityksen. He kuitenkin kokivat haasteita pienten lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimisessa. Haasteita toivat kiire, aikuisten määrä suhteessa lapsiin sekä kasvattajien muut tehtävät ryhmissä. Aloitteiden vastaamista heikentävät tekijät liittyvät päiväkodin työn organisointiin ja toimintakulttuuriin. Tulosten perusteella toimintakulttuurin vaikutusta näihin haasteisiin ei kuitenkaan tunnustettu. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri vaikuttaa muun muassa siihen, miten päiväkodissa organisoidaan työtä, mitä asioita toiminnassa pidetään tärkeinä sekä millainen arvo päiväkodissa annetaan lasten aloitteille ja kuulemiselle (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 28).

Päiväkodin toimintakulttuuriin liittyvään kysymykseen oli jätetty useassa vastauksessa vastaamatta. Toimintakulttuurista ei tunnutta olevan tietoisia tai aloitteiden vastaaminen nähtiin enemmän henkilökohtaisina valintoina kuin toimintakulttuuriin liittyvinä. Vaikka vastaajat eivät juurikaan tunnustaneet suoraan kysyttynä toimintakulttuurin vaikutuksia

tai eivät osanneet vaikutuksia nimetä, pystyi heidän vastauksistaan niitä löytämään. Haasteina kasvattajien näkemyksissä korostuivat kiire, suuret lapsiryhmien koot sekä työhön liittyvät muut tehtävät. Lisäksi sijaisten käyttö ja kasvattajien vaihtuvuus nähtiin kuormittavan vakihenkilökuntaa niin, ettei lasten kuulemiselle koettu jäävän tarpeeksi aikaa. Samoja haasteita lasten kuulemiselle ja kasvattajien läsnäololle on päiväkodeissa tullut esille aikaisemminkin, joten tulos ei ollut yllättävä (Venninen, Leinonen & Ojala 2010: 31, 33; Rusanen 2011: 207–208; Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 155–157). Tulos kertoo kuitenkin, että kasvattajien näkemyksien perusteella samat haasteet vaikeuttavat yhä vuorovaikutusta lasten ja aikuisten välillä ja ovat esteenä lasten osallisuuden toteutumiselle.

Toimintakulttuurin vaikutuksen tunnistamiseen saattaa vaikuttaa myös se, että varhaiskasvatuksessa on koettu perinteisesti aikuislähtöinen työskentelytapa luontaiseksi työtavaksi. Aikuislähtöisyys tarkoittaa sitä, että ohjattu toiminta ja aikuisten tekemät suunnitelmat ryhmän toiminnasta korostuvat ja lasten mahdollisuudet vaikuttaa toimintaan ovat vähäiset. Tutkimusten perusteella aikuislähtöinen työskentelytapa, ohjatun toiminnan keskeisyys ja aikuisen poissaolo lasten keskinäisissä hetkissä haittaavat lasten kuulemista ja todellisuuden tavoittamista. Ohjattu toiminta ja siihen liittyvät tarkat suunnitelmat ja aikataulut eivät välttämättä jätä tilaa ja aikaa lasten aloitteiden huomioimiselle, mikä voi aiheuttaa myös vastauksissa esille tullutta kiireen tuntua muiden syiden lisäksi. (Varttinen 2016: 138–139; Roos 2015: 162–165.)

Yhden vastaajan näkemys oli, että päiväkodissa tehdään lapsilähtöistä työtä. Hän mainitsi tämän tarkoittavan toiminnan painottumista lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan. Mielenkiinnon kohteiden huomioiminen toiminnassa on keino lisätä lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta, mutta ei välttämättä tarkoita toimintakulttuurin kokonaisuudessaan olevan vielä lapsilähtöistä. Lapsilähtöisyys tarkoittaa sitä, että lasten todellisuus ohjaa toimintaa ja lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen tietoisesti jo suunnittelutasolta lähtien. Työtapa ja toimintakulttuuria saattaa kuitenkin olla vaikea muuttaa tai kyseenalaistaa, jos tarvetta muutokselle ei tunnisteta. Tämä vaatisi kykyä reflektoida omaa ja ryhmän toimintaa sekä lasten osallisuuden perusedellytysten tuntemista. (Varttinen 2016: 138–139, Turja 2017: 46–47 sekä Turja 2010: 39–41.)

Työn organisointi vaikuttaa myös päiväkodissa käytettävään työtapaan. Kasvattajien vastauksissa mainittiin pienryhmätoiminnan helpottavan lasten aloitteiden vastaami-

seen, koska se antaa kasvattajille mahdollisuuden huomata ja kuulla pienemmässä ryhmässä kaikkia lapsia. Tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esille lapsen ja aikuisen suhteen läheisyyden merkitys lapsen kuuntelemiselle ja aikuisen herkkyydelle lapsen vuorovaikutusaloitteisiin. Läheisen suhteen on todettu toteutuvan parhaiten omahoitajatyötavassa. (Puroila & Estoila 2012: 35, Rusanen 2011: 207–208; Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 155–157.) Kasvattajien vastauksissa ei omahoitajatyötapaa mainittu, mutta pienryhmässä voidaan nähdä olevan samanlaisia etuja. Siinä kasvattajalla mahdollistuu kohdata lapset ja luoda läheisempi suhde heihin, kun heitä on reilusti vähemmän verrattuna koko lapsiryhmän ollessa läsnä. Työn organisoinnin kehittämällä sekä valitsemalla aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta tukeva työtapo voitaisiin vahvistaa lasten aloitteiden huomioimista ja heidän osallisuuden toteutumista.

Päiväkodin toimintakulttuurilla on merkitystä monella eri tavalla lasten aloitteiden huomioimiseen ja lasten osallisuuden toteutumiseen. Toimintakulttuuri vaikuttaa päiväkotiarjen rakentumiseen ja kasvattajien mahdollisuuksiin pysähtyä kuuntelemaan lasta sekä siihen, miten arjen rutiinit joustavat lapsen aloitteiden vastaamiseen. Se vaikuttaa myös siihen, onko lapsella mahdollisuus kiintyä tiettyyn aikuiseen päiväkodissa ja luoda tunneperäinen suhde kasvattajaan. Tutkimuksen tulosten perusteella päiväkodin toimintakulttuurin ei koettu erityisesti vahvistavan lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamista tai sen vaikutuksia ei tunnistettu. Toimintakulttuurin tietoisella kehittämisellä voitaisiin vahvistaa kasvattajien mahdollisuuksia vastata aloitteisiin sekä muuttaa toimintatapoja lapsilähtöisemmiksi ja samalla vaikuttaa lasten osallisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa.

8.4 Aloitteiden hyödyntäminen toiminnassa

Kyselyssä kysymys lasten aloitteiden dokumentoinnista herätti hieman ihmetystä vastaajajoukossa, vaikkakin lasten vuorovaikutusaloitteiden voidaan nähdä olevan osa jokaisen lapsen päivittäistä toimintaa, kuten puheilmaisua tai kehollista viestintää (Salo 2012: 95; Laakso 2014: 33; Munter 2013: 137). Kasvattajat eivät siis välttämättä ajatelleet lasten aloitteiden sisältyvän lasten toiminnan dokumentointiin, vaikka jokaisesta vastauksesta ilmenikin, että ryhmissä toteutetaan eri tavoin lapsiryhmän toiminnan pedagogista dokumentointia. Tuloksissa kasvattajat kertoivat dokumentoivansa lasten aloitteita pääsääntöisesti valokuvaamalla. Nykyajan tekniikkaa, kuten älypuhelimia ja tablettitietokoneita, löytyy jo lähes joka lapsiryhmästä, mikä mahdollistaa lasten toiminnan ja aloitteiden luontevan dokumentoimisen kuvaamalla päiväkotiarjen eri tilanteita. Lapsiryhmän

toimintaa kuvaamalla voidaan myös tehdä näkyväksi lasten mielenkiinnonkohteita, tarpeita ja toiveita etenkin silloin kun lapset eivät vielä itse kykene kertomaan ajatuksistaan sanallisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 37; Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017: 10, 95).

Vastausten perusteella kasvattajien lapsiryhmissä lasten aloitteiden kautta ilmenneitä mielenkiinnonkohteita ja tarpeita on pyritty ainakin pääsääntöisesti ottamaan huomioon ja hyödyntämään lapsiryhmien toiminnassa ja toiminnan sisällön suunnittelussa. Osassa vastauksista ilmeni, että kasvattajat olivat havainnoineet, millaisiin asioihin tai puuhiin lapset osoittivat mielenkiintoa ja huomioineet näitä teemoja lapsiryhmänsä toimintaa suunnitellessaan. Lapsiryhmän toimintaa suunnitellessa tulisikin aina huomioida esimerkiksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ilmi tulleet lasten kiinnostuksen kohteet ja tarpeet, jotta varhaiskasvatusta toteutettaisiin mahdollisimman lapsilähtöisesti. Varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa tulisi näkyä lasten ja kasvattajien yhteinen ideointi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 36–37).

Myös lasten osallisuuden kannalta toiminnan suunnittelussa tulisi ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, ideat ja näkemykset. Tärkeää olisi, että suunnittelu olisi avointa toimintaa, johon lapset osallistuvat aktiivisina osallistujina, eivätkä aikuiset ideoisi toimintaa lapsia tarkkailemalla ja lasten siitä tietämättä. (Turja 2010: 39-43.) Kasvattajat kuitenkin mainitsevat käyttävänsä suunnittelussa enemmän lasten huomaamatta tapahtuvaa havainnointia. Pienten, alle kolmivuotiaiden, lasten kohdalla tämä on jo tulkittavissa osallisuudeksi, jos heidän toiminnassa mukanaolo ja mahdollisuus tulla kuulluksi on varmistettu. Seuraava askel heidän osallisuudelle ryhmän toiminnassa on mahdollisuus valita heille annetuista vaihtoehdoista, kuten esimerkiksi leikkien valinnassa. (Turja 2010: 41–43.)

Muutamassa vastauksessa lueteltiin vain lapsiryhmien toiminnan sisältöä, eikä vastauksista ilmennyt sen tarkemmin millä tavoin lasten aloitteet olivat vaikuttaneet mainittuihin toimintoihin. Esimerkiksi eräässä vastauksessa mainittiin ryhmässä olevasta leikkitalusta, josta lapset voivat valita leikin, mutta vastauksesta ei ilmene lasten aloitteiden vaikutus leikkitaluun: onko taulun leikkeihin saatu ideoita suoraan lasten aloitteista tai leikeistä vai ovatko leikit esimerkiksi aikuisten ideoimia? Kasvattajat korostivat aloitteiden hyödyntämistä etenkin toiminnan toteuttamisen osalta. Kyselyn tulosten perusteella ei voida kuitenkaan päätellä, kuinka hyvin lasten aloitteiden kautta ilmenneitä tarpeita ja

mielenkiinnonkohteita on todellisuudessa huomioitu vastaajien lapsiryhmien toiminnassa ja suunnittelussa. Tulokset viittaavat siihen, että osassa kasvattajien lapsiryhmistä toimintaa ainakin pyritään suunnittelemaan ja toteuttamaan ryhmän lasten tarpeista ja kiinnostuksen kohteista käsin.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen oli monivaiheinen prosessi. Olimme suunnitelleet alun perin työlle toista aihetta, joka ei kuitenkaan toteutunut. Tämän takia oli vaikea suunnata ajatuksia uuteen aiheeseen. Huomasimme kuitenkin, että pienten lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaaminen on tärkeä, mutta valitettavan vähän tutkittu aihe. Etsiessämme yhteistyöpäiväkoteja ja vastaajia tutkimukseemme liittyen, saimme kiittelyä siitä, että olemme päätyneet opinnäytetyössämme käsittelemään näin tärkeää aihetta.

Lähes koko opinnäytetyömme prosessia on varjostanut koronapandemian aikaansaamat poikkeusolot ja rajoitustoimenpiteet, mitkä vaikeuttivat sekä työskentelyolosuhteita että aineiston keräämistä. Opinnäytetyötä työstettiin lähes koko prosessin ajan pääsääntöisesti etätyöskentelyn avulla. Koimme tutkimusmetodiksemme valikoituneen sähköisen kyselyhaastattelun tutkimuksen ajankohtaan ja olosuhteisiin nähden parhaimmaksi, toimivimmaksi ja turvallisimmaksi vaihtoehdoksi. Sähköisesti ja anonyymisti toteutettu kyselyhaastattelu antoi vastaajille mahdollisuuden rehellisesti omin sanoin arvioida pienten lasten aloitteiden huomioimisen toteutumista lapsiryhmissä. Esimerkiksi puhelinhaastattelussa vastaajat eivät välttämättä olisi uskaltaneet tuoda yhtä vahvasti esille päiväkotien toimintakulttuuriin liittyviä lasten aloitteisiin vastaamista heikentäviä tekijöitä.

Sähköisen kyselyhaastattelun haasteena oli kuitenkin tulosten tulkinvaraisuus. Osa kyselyn vastauksista jäi niukkasanaiseksi ja näitä vastauksia olisi ollut mielenkiintoista tarkentaa lisäkysymyksillä. Vastaajien anonymiteetin vuoksi tätä ei olisi kuitenkin ollut mahdollista toteuttaa. Sähköisen kyselyhaastattelun haasteena oli myös meille tuntemattomien kasvattajien motivoiminen osallistumaan kyselyyn pelkän sähköisen saatekirjeen avulla. Kyselyn vastaajamäärä jäi verrattain matalaksi, mutta kuitenkin riittäväksi opinnäytetyön laajuuden ja tutkimuskysymysten kannalta. Emme voi varmuudella tietää mitkä tekijät vaikuttivat matalaan vastaajamäärään. Jälkikäteen koimme, että kyselymme aihe ja tarkoitus saattoi jäädä saatekirjeestä huolimatta hieman epäselväksi ja kyselysämme oli liian monta kysymystä. Lisäksi valitut kysymykset olivat paikoittain hankalasti muotoiltuja ja vaikeaselkoisia. Jos vastaajat eivät ole ymmärtäneet kysymyksiä, he ovat oletettavasti joko jättäneet vastaamatta koko kyselyyn tai yksittäiseen kysymykseen tai vastanneet ohi aiheen.

Koimme etenkin työskentelyprosessin alussa, että aiheeseen oli vaikea löytää teoreettista taustaa ja selkeitä lähteitä. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä päädyimme lopulta käsittelemään lasten osallisuutta ja osallisuuden toteutumisen edellytyksiä ja haasteita varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden lisäksi perehdyimme myös lasten vuorovaikutusaloitteisiin, kasvattajan sensitiivisyyteen aloitteiden huomioimisessa ja aloitteisiin vastaamisen merkityksellisyyteen. Nämä teoreettisessa viitekehyksessä esiin nostetut näkökulmat toistuivat myös kyselyn tuloksissa ja koemme, että valitut teoriat ja tutkimuksemme tukivat hyvin toisiaan. Tutkimuksemme pienen osallistujajoukon vuoksi tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta ne viittaavat siihen, että päiväkodin arjessa pienten lasten osallisuuden tukemisessa on kehitettävää.

Tutkimuksen tulosten perusteella tietoisuutta varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin vaikutuksista päiväkodin arjen rakentamiseen olisi tarvetta lisätä. Tietoisuus antaisi mahdollisuuden pohtia, mitkä tekijät toimintakulttuurissa haittaavat lasten kuulemistä ja osallisuuden toteutumista ja löytää mahdollisia muutostarpeita. Kiireen syitä ja kasvattajia kuormittavat muut tehtävät olisi hyvä selvittää ja etsiä ratkaisuja sekä uusia toimintamalleja, joilla voitaisiin vaikuttaa lapsiryhmissä koettuun kiireeseen. Lisäksi olisi tärkeää ratkaista keikkasijaisten käytön tuomat haasteet. Olisiko esimerkiksi mahdollista saada päiväkodeille alueen vakituinen sijainen, joka tuntisi päiväkotien toimintatavat ja tulisi tutuksi lapsille? Se voisi vähentää vakituisen henkilöstön kuormitusta. Tärkeää vuorovaikutusaloitteiden huomioimisen kannalta olisi kehittää toimintakulttuuria niin, että kasvattajilla olisi enemmän aikaa olla läsnä ja kuulla lasten aloitteita.

Myös työn organisoinnin ja työskentelytapojen kehittämisen tarve oli tulkittavissa kasvattajien näkemyksistä. Haasteita toivat kiireen lisäksi sijaisten käyttö sekä kasvattajien muut tehtävät, jotka veivät aikaa lasten kanssa olemiselta. Myös näihin haasteisiin voitaisiin löytää ratkaisuja toimintakulttuuria ja työtapoja kehittämällä. Tutkimustiedon perusteella omahoitajatyötapo edistäisi kasvattajan ja lapsen suhteen kehittymistä lähemmäksi, mikä edistäisi erityisesti alle kolmivuotiaiden lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioimista ja lasten osallisuuden toteutumista. Ihmettelemme, miksi yksikään vastaaja ei maininnut omahoitajatyötappaa. Jos omahoitajatyötapo ei ole alle kolmivuotiaiden ryhmien käytössä, voisi sen käyttöönotto parantaa kasvattajien mahdollisuuksia lasten aloitteiden huomaamiseen ja vastaamiseen. Se voisi auttaa myös kasvattajien kokemaan kiireeseen, kun yhden kasvattajan ei tarvitse yrittää huomioida ryhmän jokaista lasta yhtä paljon. Lisäksi vastaajien mainitsema pienryhmätoiminnan käyttö auttaisi kasvattajaa olemaan aidosti läsnä, kun lapsia on vähemmän.

Päiväkoti- ja päiväkotiarjessa olevat haasteet kasvattajien mahdollisuuksille aitoon läsnäoloon ja lasten kuulemiselle liittyvät aikuisten määrään suhteessa lapsiin ja ne olisivat poistettavissa pienentämällä lasten määrää ryhmissä. Koska resurssien lisäämistä ei kuitenkaan varhaiskasvatukseen ole odotettavissa, on kehitettävä muita ratkaisuja, joilla tilannetta voitaisiin lapsiryhmissä helpottaa. Edellä olemme esittäneet tutkimuksessa esille tulleita haasteita ja kehittämisehdotuksia niihin. Näiden lisäksi näkisimme tarvetta varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kehittämiseksi niin, että se määritteli tarkemmin, miten esimerkiksi lasten aloitteet tulisi lapsiryhmissä huomioida ja lasten osallisuutta vahvistaa. Tällä hetkellä perusteiden toteuttaminen jää jokaisen kasvattajan oman tulkinnan ja painotusten varaan. Selkeämmät ohjeistukset toisivat varhaiskasvatustalouteen yhteneväisemmät toimintatavat, jolloin perusteiden toteutumista olisi helpompi arvioida ja näin varmistaa varhaiskasvatuksen laatu. Lisäksi hyötyä olisi myös henkilöstön lisäkoulutuksella, jotta lasten sensitiivinen kohtaaminen ja osallisuuden perusedellytykset kuuluisivat kaikkien kasvattajien osaamisen alueisiin.

Varhaiskasvatuslaissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 § 3). On siis tärkeää, että varhaiskasvatuksen laatuun ja lasten hyvinvointiin panostetaan ja kiinnitetään huomiota. Lasten hyvinvointia varhaiskasvatuksessa lisää heidän kuulluksi tuleminen vuorovaikutusaloitteiden kautta sekä sensitiivinen kohtaaminen. Nämä kokemukset ja lasten mahdollisuudet vaikuttaa taas vahvistavat lasten osallisuuden toteutumista, joka on osa laadukasta varhaiskasvatusta. Tällä opinnäytetyöllä olemme toivoneet tuovamme esiin haasteita, jotka vaikuttavat lasten aloitteisiin vastaamiseen. Aiheesta olisi hyvä saada vielä lisää tietoa. Tätä voitaisiin hankkia esimerkiksi havainnoimalla kasvattajien toimintaa lapsiryhmissä. Olisi mielenkiintoista tietää vastaisiko havainnoimalla saatu tieto tämän työn tuloksia vai saataisiinko havainnoimalla toisenlaisia näkemyksiä aiheeseen.

Lähteet

Hart, Roger A. 1992. Children's participation: From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays No. 4. Firenze: Unicef. Saatavana osoitteessa: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf>. Luettu 18.8.2020.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2002. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holkeri-Rinkinen, Liisa 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskursiivianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Saatavana osoitteessa: <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66472/978-951-44-7692-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 28.2.2020.

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivula, Merja & Laakso, Marja-Leena 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, Merja & Siipainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.): Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 108–128.

Konttinen, Maiju & Korpimäki, Henna 2011. Aikuisten ja alle kolmevuotiaiden lasten välinen vuorovaikutus päiväkodissa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. E-kirja. Tampere: Vastapaino.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Laakso, Marja-Leena 2014. Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, Tiina & Aro, Tuija & Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.): Joko se puhuu? Kie- lenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-Kustannus. 22-50.

Leinonen, Jonna 2010. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen päiväkodin toimintakulttuurissa. Tilastollinen tutkimus osallisuuden tasomallista. Pro Gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Saatavana osoitteessa: <https://www.mv.helsinki.fi/home/jonkanga/gradu_nettiin.pdf>. Luettu 24.9.2020.

Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, Johanna & Fonsén, Elina & Elo, Janniina &

Leinonen, Jonna (toim.): Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. 16–40.

Munter, Hilka 2013. Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa Karila, Kirsti & Lipponen, Lasse (toim.): Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 113–158.

Neuvonen, Venla & Sippola, Lotta 2018. ”Syli on lapsen turvapaikka.” Lasten aloitteisiin vastaaminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Vaasa: Vaasan Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d. Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö. Saatavana osoitteessa: <<https://minedu.fi/varhaiskasvatuslait>>. Luettu 3.5.2020.

Puroila, Anna-Maija & Estola, Eila 2012. Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. Varhaiskasvatuksen Tiede-lehti. Journal of Early Childhood Education Research 1 (1). 22–43. Saatavana osoitteessa: <<https://jecer.org/wp-content/uploads/2012/12/Puroila-Estola-3.pdf>>. Luettu 19.2.2020.

Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Juuti, Pauli & Puusa, Anu (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

Repo, Laura & Paananen, Maiju & Eskelinen, Mervi & Mattila, Virpi & Lerkkanen, Marja-Kristiina & Gammelgård, Lillemor & Ulvinen, Jyri & Marjanen, Jukka & Kivistö, Anne & Hjelt, Hanna 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tampere: PunaMusta Oy. Saatavana osoitteessa: <https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf>. Luettu 21.2.2020.

Rintakorpi, Kati & Vihmari-Henttonen Elsa 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy

Roos, Piia 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampere: Tampere University Press. Saatavana osoitteessa: <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1>>. Luettu 19.2.2020.

Roos, Piia 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Rutanen, Niina 2012. Alle kolmivuotiaat paikkansa tuottajina päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen Tiede-lehti. Journal of Early Childhood Education Research 1 (1). 44–56. Saatavana osoitteessa: <<https://jecer.org/wp-content/uploads/2012/12/Rutanen-4-.pdf>>. Luettu 21.2.2020.

Salminen, Jenni 2017. Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.): Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 163–176.

Salo, Saara 2012. Emotionaalisen saatavilla olon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja: Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus. 91–102.

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society. Volume 15(2): 107-117. Saatavana osoitteessa: <https://www.researchgate.net/publication/233551300_Pathways_to_participation_Openings_opportunities_and_obligations>. Luettu 24.9.2020.

Siren-Tiusanen, Helena 2002. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa Helenius, Aili & Karila, Kirsti & Munter, Hilikka & Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena: Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY. 15–33.

Tolonen, Kaisa 2002. Lapsen varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Teoksessa Helenius, Aili & Karila, Kirsti & Munter, Hilikka & Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena: Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY. 163–178.

Tuikka, Milla 2018. Varhaiskasvatuksen aloittavan lapsen ja kasvattajien välinen vuorovaikutus – vuorovaikutusaloitteet ja niihin vastaaminen. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, Leena 2010. Lapset osallisina – Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, Leena & Fonsén, Elina (toim.): Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry. 30–47.

Turja, Leena 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 38–55.

Turja, Leena & Vuorisalo, Mari 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessä. Teoksessa Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.): Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 36–55.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavana osoitteessa: <<https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>>. Luettu 10.6.2020.

Varhaiskasvatuslaki 2018/540. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>>. Luettu 21.2.2020.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus. Helsinki. Saatavana osoitteessa: < https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf >. Luettu 3.3.2020.

Varttinen, Petra 2016. Lapsen todellisuus ohjaamassa kasvattajaa – esimerkkejä lapsen kohtaamisesta päiväkotiarjessa. Teoksessa Roos, Piia: Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy. 138–151.

Venninen, Tuulikki & Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Soccan työpapereita 2010:3. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalian osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa:<http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf>. Luettu 3.3.2020.

Saatekirje

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja teemme parhaillaan opinnäytetyötä alle kolmivuotiaiden lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamisesta varhaiskasvatuksessa.

Kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten alle kolmivuotiaiden lasten kanssa työskentelevät kasvattajat kokevat lasten vuorovaikutusaloitteet, niiden huomaamisen ja niihin vastaamisen sekä mitkä tekijät päiväkodin arjessa vaikuttavat näihin.

Kyselyyn voivat vastata kaikki halukkaat pienten ryhmien varhaiskasvattajat koulutustaustasta riippumatta. Kyselylomakkeessa on yhdeksän avointa kysymystä, joihin toivomme teidän vastaavan rehellisesti ja omista ajatuksistanne vapaasti kertoen.

Kyselyyn vastataan nimettömästi ja siihen vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaukset näkyvät ainoastaan kyselyn tekijöille ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Käytämme kyselyn vastauksia opinnäytetyömme lähdeaineistona, niin että vastaajaa tai päiväkotia, jossa hän työskentelee ei voi tunnistaa tekstistä. Vastaukset hävitetään asianmukaisella tavalla heti opinnäytetyön valmistuttua. Tarkoituksenamme olisi syksyllä opinnäytetyön valmistuttua esitellä kyselyn tuloksia kyselyssä mukana oleville päiväkodeille.

Kyselyyn voi vastata osoitteessa: <https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/27853/lomake.html>

Kyselyyn vastaaminen on mahdollista **11.5.2020 - 29.5.2020** välisenä aikana.

Jos sinulla tulee jotakin kysyttävää kyselyymme liittyen, laitathan sähköpostia osoitteeseen:

Kiitämme jo etukäteen vastaamiseen käyttämästänne ajasta!

Ystävällisin terveisin,

Tiina Kuisma ja Kaisa Hake

Sosionomiopiskelijat

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kyselylomake

Lomake on ajastettu: julkisuus alkaa 11.5.2020 13.30 ja päättyy 5.6.2020 22.00
Kysely lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamisesta

Hyvä vastaaja,

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn koskien pienten lasten vuorovaikutusaloitteisiin vastaamista varhaiskasvatuksessa. Kyselyn vastauksia käytetään opinnäytetyön aineistona.

Vastaaminen tapahtuu nimettömästi, eikä vastauksia voida yhdistää yksittäiseen vastaajaan tai päiväkotiin.

Kyselyn lopuksi muistathan vielä tallentaa vastauksesi painamalla sivun alalaidassa olevaa "Tallenna"-nappia.

Taustatiedot vastaajasta

Koulutuksesi:

Työtehtäväsi päiväkodissa:

Työssäolon pituus varhaiskasvatuksessa:

Kysymykset

1. Millaisia lasten sanalliset ja sanattomat vuorovaikutusaloitteet voivat mielestäsi olla?

2. Miten mielestäsi lasten aloitteisiin tulisi vastata?

3. Mitä aloitteisiin vastaaminen mielestäsi merkitsee lapselle?

4. Mitkä tekijät työssäsi koet helpottavan ja vaikeuttavan lasten aloitteisiin vastaamista? Esimerkiksi arjen tilanteisiin, lapsiin, resursseihin jne. liittyviä asioita?

5. Minkälaisia ominaisuuksia ja taitoja mielestäsi kasvattajalla olisi hyvä olla, jotta lasten aloitteet tulisivat huomioituksi?

6. Miten ryhmässäsi dokumentoidaan lasten aloitteita?

7. Miten olette hyödyntäneet lasten aloitteiden kautta ilmenneitä tarpeita, mielenkiinnonkohteita jne. ryhmänne toiminnassa tai toiminnan suunnittelussa?

8. Kannustaako mielestäsi päiväkodin toimintakulttuuri pienten lasten aloitteiden huomioimiseen? Esimerkiksi miten?

9. Koetko itsesi tai muiden ryhmässäsi tarvitsevan aiheesta lisätietoa tai koulutusta? Jos kyllä, niin minkälaista?

Lopuksi

Onko vielä jotain, mitä haluaisit sanoa aiheesta?

Tietojen lähetyks

Tallenna

Lämmin kiitos vastauksestasi!